

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jiří Balík

**Španělský sport v dobách frankismu a jeho
politické využití**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Jiří Balík**

Vedoucí práce: **PhDr. Et Lic. Traian Urban**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

BALÍK, Jiří. *Španělský sport v dobách frankismu a jeho politické využití*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2014. 51 s. Vedoucí práce Traian Urban.

Abstrakt

Bakalářská práce „Španělský sport v dobách frankismu a jeho politické využití“ se zabývá využíváním sportu v různých odvětvích politiky frankistického režimu. Zkoumá, nakolik se do sportu promítala oficiální politika státu. První část práce se zaměřuje na vnitřní organizaci sportu, která ukazuje nadvládu režimu nad celým sportovním odvětvím. Druhá část práce se věnuje odrazu frankistické domácí politiky ve sportu. Rozebírá proto tělovýchovu jako nástroj k politické indoktrinaci a vrcholový sport jako prostředek k udržení společenské politické pasivity. Dále analyzuje centralistickou politiku režimu reprezentovanou podporou vybraných sportovních klubů a směřováním sportovního dění do hlavního města – Madridu. Třetí a závěrečná část práce definuje zahraničně-politické využití sportu. Celá práce dochází k závěru, že projekce politiky režimu do sportu je naprosto přirozená a režim se ve svém využívání sportu nijak neodchyloval od své celkové politiky.

Abstract

The thesis „Spanish sport in era of francoism and its political exploitation“ deals with the use of sport in different policy sectors of Franco’s regime. It examines how much sport reflected official state policy. The first part focuses on internal sport organization, which shows the domination over the entire sport sector. The second part of the thesis deals with the reflection of francoist internal policy in sports. Thus it analyses physical education as a tool for political indoctrination and top-level sport as a device to maintain social political passivity. Further, it analyses the centralist policy of the regime represented by the support of selected sport clubs and orientation of sport events to the capital city – Madrid. The third and final part defines use of sport in foreign policy. The thesis as a whole concludes that the projection of regime policy in sport is completely natural and that the regime didn’t depart of its overall policy while using sport.

Klíčová slova

Sport, politika, frankismus, Španělsko, propaganda, tělovýchova, centralismus.

Keywords

Sport, politics, francoism, Spain, propaganda, physical education, centralism.

Rozsah práce: 73 498 znaků.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 10. 5. 2014

Jiří Balík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svým úžasným rodičům za neutuchající podporu nejen při studiu a za podmínky, které mi bez ustání připravují. Dále děkuji všem přátelům, kteří mne zásobují energií a ochotně mi pomáhají řešit sebemenší problémy.

Institut mezinárodních studií
Projekt bakalářské práce

Jméno: Jiří Balík
E-mail: balik.jirka@gmail.com
Semestr: LS 2013
Akademický rok: 2013/2014
Název práce: Španělský sport v dobách frankismu a jeho politické využití
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok): LS, 2013/2014
Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Ota Konrád, Ph.D.
Vedoucí práce (není povinné): Lic et PhDr. Traian Urban
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek): Sport je z politického hlediska poměrně nedocenená záležitost. I na konkrétním případě využití sportu v politice totalitního frankistického režimu lze dokázat, že může být s politikou propojen více, než by se mohlo na první pohled zdát. Sportovní stránka navíc není v politických dějinách příliš zpracovávána, konkrétně sport ve frankismu není potom v české literatuře zpracován vůbec. A to i přesto, že Španělsko se v posledních letech stalo sportovní velmocí a analýza španělského sportovního vývoje v politických konotacích by tak mohla být velice přínosná.
Předpokládaný cíl (5 řádek): Práce si klade za cíl vysvětlit, jak se celková politika režimu promítala do sportovního odvětví. Zda režim za pomoci sportu nesledoval jiné cíle než svou oficiální politikou, či zda politika prosazovaná skrze sport korespondovala s oficiální politikou režimu. Dalším cílem je analyzovat, zda byl sport jako nástroj režimem pouze využíván, nebo jestli si režim cíleně sport jako svůj nástroj formoval a vytvářel. V poslední řadě je cílem práce určit, jestli byl sport Francovu režimu čistě přínosný, nebo zda přinášel i politické problémy.
Základní charakteristika tématu (10 řádek): Totalitní španělský režim z let 1939 – 1975 se dostal k moci po vítězství v občanské válce, proto nebyl společensky plnohodnotně přijímán ani v rámci Španělska, ani z mezinárodního pohledu. Režim tak ke svému udržení potřeboval ovládnout domácí politiku a docílit svého uznání v zahraničí. Sport byl dalším z nástrojů, které k tomu měly dopomoci. Byl využíván k indoktrinaci mládeže, propagandě režimních ideálů, utužování centralistické politiky a udržování společnosti politicky pasivní. V zahraniční politice byl potom využíván k vystoupení z mezinárodní izolace a zapojení do zahraničních struktur, ale i k prezentaci ideologie frankismu a nepřátelství ke komunistickým státům. Zároveň však společnost využívala sportu jako svého vlastního prostředku k tichému nesouhlasu s centralistickou politikou, či k osobnímu odraťování od každodenních problémů.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek): Práce bude dělena do dvou základních bloků. První blok se bude věnovat domácí politice. Zanalyzuje praktiky režimu v tělovýchově a cíle tělovýchovy jak ze sportovního, tak

z politického hlediska. Dále se zaměří na politiku centralismu, ve které se promítala především podpora kastilských sportovních klubů a center, především potom na úkor nejsilnějších a nejsamostatnějších regionů, Katalánska a Baskicka. V další části bloku práce rozebere, jakým způsobem mohl sport fungovat jako nástroj, díky kterému režim držel společnost politicky pasivní. Druhý blok se zaměří na zahraniční politiku. V první části rozebere snahu režimu o vyvázání se z mezinárodní izolace a otevření státu světu. Ve druhé části se zaměří na prezentaci nepřátelství vůči východnímu bloku v čele se SSSR, které však bylo postupně mírněno.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Knižní zdroje

- Marie-Aline Barrachina, *Propagande et culture dans l'Espagne franquiste: 1936-1945* (Grenoble: Ellug - Université Stendhal, 1998).
- Fernando García de Cortázar, *El franquismo 1936 – 1975* (Madrid: Grupo Anaya, 2009).
- Juan Pablo Fusi, José Luis García Delgado, Santos Juliá, Edward Malefakis, Stanley G. Payne, *Franquismo, el juicio de la historia* (Ediciones Temas de Hoy: Madrid, 2000).
- Xavier Pujadas Martí et al., *Atletas y ciudadanos: historia social del deporte en España (1870 – 2010)* (Madrid: Alianza Editorial, 2011) 205 – 353.
- Duncan Shaw, *Fútbol y franquismo* (Madrid, Alianza Editorial, 1987).
- Casa de Velázquez, *L'histoire culturelle en France et en Espagne* (Madrid: Casa de Velázquez, 2008).

Odborné články

- Juan Carlos Manrique Arribas, „Actividad física y juventud en el franquismo (1937 – 1961)“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* (v tisku), <http://cdeporte.rediris.es/revista/inpress/artactividad494.pdf> (staženo 20. 6. 2013).
- Alfredo Rodríguez Gómez, Jorge Fernández y Vázquez, „La imagen de España a través del deporte y su protocolo“ *Revista Digital de Educación Física* 3, č. 15 (březen – duben 2012) http://emasf.webcindario.com/LA_IMAGEN_DEL_DEPORTE_ESPANOL.pdf (staženo 20. 6. 2013).
- Juan Antonio Simón – Sanjurjo, „Jugando contra el enemigo: Raimundo Saporta y el primar viaje del equipo de baloncesto del Real Madrid CF a la Unión Soviética“ *International Journal of Sport Science* 8, č. 28 (duben 2012): 109 – 126, <http://www.cafyd.com/REVISTA/ojs/index.php/ricyde/article/view/474/270> (staženo 20. 6. 2013).
- Alejandro Viuda – Serrano, „Santiago Bernábeu y el Real Madrid: Un Análisis histórico del mito del fútbol. Política y deporte en la España franquista“ *AGON International Journal of Sport Science* 3, č. 1 (2013): 33 – 47, http://agonjournal.com/wp-content/uploads/2013/05/7_Viuda_Serrano_3_1_AGON_33_471.pdf (staženo 20. 6. 2013).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	2
CÍLE PRÁCE A TEZE	2
METODOLOGIE	2
STRUKTURA PRÁCE	3
VYROVNÁNÍ S LITERATUROU	4
VYMEZENÍ POJMŮ	7
1. ORGANIZACE FRANKISTICKÉHO SPORTU	9
2. DOMÁCÍ POLITIKA	12
2.1 FORMOVÁNÍ OBČANŮ	12
2.2 OPIÁT SPOLEČNOSTI	16
2.3 CENTRALISMUS VS. REGIONALISMUS	20
2.3.1 <i>Centralismus</i>	21
2.3.2 <i>Regionalismus</i>	25
3. ZAHRANIČNÍ POLITIKA	28
ZÁVĚR	35
SUMMARY	38
POUŽITÁ LITERATURA	40
KNIŽNÍ ZDROJE	40
ODBORNÉ ČLÁNKY	41
INTERNETOVÉ ZDROJE	42
OSTATNÍ	43

Úvod

Sport je od svého výrazného rozvoje, tedy od konce 19. století, nedílnou součástí fakticky všech civilizovaných společností. Postupem času se stal ohromným fenoménem, který sám o sobě přináší mnoho možností. Jeho politické využití je tak nasnadě, a proto není divu, že je jako společenská aktivita hojně politizován, nejen v nesvobodných společnostech. Právě tam je ale využíván v mnohem větší míře. Španělská společnost věnovala už tradičně značnou pozornost společenským aktivitám, a proto sport přijala poměrně záhy.

S nástupem totalitního režimu Francisca Franca tak mohlo dojít k propojení těchto dvou fenoménů, tedy politizace společenských aktivit a popularity sportu.

Cíle práce a teze

Cílem této práce je analyzovat, jakým způsobem se frankismus a jeho politická ideologie projevoval ve sportu, jakým způsobem využíval sportu jako politického nástroje a jakým způsobem se ze sportu svůj politický nástroj utvářel. Odlišit jeho využívání v domácí a zahraniční politice, v ideji centralizace nebo indoktrinace. Zároveň práce předpokládá rozebrat přístup režimu ke sportu jako svému politickému nástroji a na základě daného odpovědět na otázku, zda byl plánovaným a vytvořeným nástrojem politické propagandy, či zda se formoval nezávisle na politice a režim pouze využíval jeho možnosti, aniž by si ho formoval a podporoval k obrazu svému. Cílem je zároveň dokázat politiku a ideologii režimu na jeho konání právě ve sportovní sféře.

Metodologie

Tato práce se řadí do kategorie jednopřípadových studií, když je „*detailní analýzou případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Jejím účelem je poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu*“.¹ Snaží se zohlednit celkový kontext případu, který je jasně časově i tematicky vyhrazen.

---

¹ Petr Drulák a kol., *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál, 2008) 33.

Struktura práce

Frankismus se jako režim, vzhledem ke svému dlouhému trvání, vyvíjel a sám sobě se na svém začátku a na konci příliš nepodobal, přesto jsem se rozhodl nestrukturovat práci chronologicky. Z hlediska analýzy jednotlivých částí politizace sportu se mi zdá srozumitelnější rozdělit práci do třech bloků.

První blok se zaměří na analýzu struktury organizace sportu jako celku. Přiblíží fungování jednotlivých institucí, které měly sport pod patronací. Týká se to státem řízených institucí, jako byla „*Delegación Nacional de Deportes de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*“ (dále DND), instituce, která byla jakousi špičkou ledovce sportu a v letech byla postupně přejmenována a upravována její agenda, „*Fente de Juventudes*“ (dále FJ), organizace zodpovědné za tělovýchovu, „*Sección femenina*“ (dále SF), organizace zodpovědné za ženskou sportovní složku, „*Sindicato Español Universitario*“ (dále SEU), organizace pro vysokoškolský sport či „*Educación y Descanso*“ (dále ED), organizace, která byla zodpovědná za sportovní volnočasové aktivity pracujících. Strukturu jednotlivých sportovních svazů, které byly sice na vládě a režimu závislé, ale nebyly jimi přímo ovládané, práce analyzovat nebude. Dále bude tato část práce akcentovat působení jednotlivých předsedů DND a jejich aktivitu v politizaci sportu, či naopak aktivitu v oddělení sportu od státní politiky.

Druhý blok se bude věnovat využití sportu v domácí politice a bude dále dělen do třech podkapitol. První bude část nazvaná „Formování občanů“. Tato kapitola bude analyzovat tělovýchovu jako nástroj indoktrinace občanů, především mládeže. Rozebere ideál muže a ženy a jeho odraz v tělovýchově i principy organizace tělovýchovy. Bude se věnovat i otázce státem organizovaných sportovních her a vzdělávání vyučujících tělovýchovy. Tato kapitola si klade za cíl vystihnout základní ideologii režimu aplikovanou na sportovním poli, konkrétně v tělovýchově. Druhá kapitola, nazvaná „Opíát společnosti“ bude osvětlovat sport z hlediska propagandistického nástroje, který se snaží udržet společnost u méně podstatných činností, aby se tak nemohla soustředit na ty podstatné, jakou je politika. V této části práce budou analyzovány důvody rozvoje sportu jako opiátu společnosti, jeho sociálně-ekonomické pozadí, především potom ale aktivita režimu ve výše zmíněném a jeho podněcování sportovní obliby. Zároveň bude tato kapitola rozebírat negativa dané politiky pro sport jako takový, stejně jako pro režim. Poslední částí bloku o využití sportu v domácí politice bude kapitola

„Centralismus vs. regionalismus“. Politika centralismu byla sice základním stavebním kamenem celého frankismu, zároveň však byla jedním ze základních problémů pro celou společnost, což se promítá až do dnešní politiky Španělska. Sport se stal jakýmsi bitevním polem v této politice, kde se režim snažil svou myšlenku prosadit a kde naopak zastánci regionalismu mohli díky svým vítězstvím zviditelňovat své ideje. Kapitola zanalyzuje střet těchto názorů přenesený na sportovní pole a dokáže na nich vývoj režimu v čase.

Poslední blok práce se bude věnovat zahraniční politice a jejího promítnutí do sportovního světa. Dokáže jak snahy o vyvázání se z mezinárodní izolace i pomocí sportu, tak snahy o zlepšení obrazu státu v zahraničí díky svým sportovním úspěchům, a také zanalyzuje konkrétní případ, kdy se sport nakonec ukázal být silnější politiky a prosadil kontakt i s natolik nepřátelským státem, jakým byl pro Franca SSSR.

Vyrovnění s literaturou

Téma politizace sportu obecně není v české literatuře vůbec zpracováno, není potom divu, že obdobná literatura neexistuje ani ke konkrétnějšímu tématu, tedy politizaci sportu ve frankistickém režimu. Celá tato práce tedy čerpá ze zahraniční literatury, především potom ze španělské. I v té ovšem chybí, až na malé výjimky, komplexní dílo tématem se zabývající. Většina zdrojů tak pochází z článků v odborných časopisech. Rešerši zdrojů a její zkoumání jsem provedl při svém studijním pobytu na Universidad de Granada.

Frankismus po sobě nezanechal prakticky žádné přímé důkazy a dokumenty o ovládnutí sportu režimem, a proto práce musí čerpat nutně ze sekundární literatury.

Zásadním zdrojem pro celou práci byl sborník pod vedením Xaviera Pujadase Martího, *Atletas y ciudadanos Historia social del deporte en España*,² v němž publikovali kapitoly vztahující se ke sportu za frankismu Carles Santacana Torres, Teresa González Aja, Alejandro de la Viuda Serrano a Juan Carlos Manrique Arribas.

Významný zdroj z hlediska tělovýchovy za frankismu a její snahy o indoktrinaci mládeže, stejně jako z hlediska postavení žen ve sportovním světě přinesl Juan Carlos

---

² Xavier Pujadas Martí et al., *Atletas y ciudadanos: historia social del deporte en España (1870 – 2010)* (Madrid: Alianza Editorial, 2011) 205–353.

Manrique Arribas, který publikoval čtyři, v rámci tohoto tématu velice významné články v odborných časopisech. Přináší v nich analýzu tělovýchovy v prvních poválečných letech, když přichází s tvrzením o postupném odklonu sportu od politiky,³ analýzu ženské otázky ve frankismu přenesené do sportovního odvětví, především potom do tělovýchovy,⁴ analýzu ženské sportovní centrální organizace „*Sección femenina*.“⁵ Spolu s autory Luisem Torregem Egidem, Víctorem Lópezem Pastorem a Robertem Monjasem Aguadem pak analyzují role obou pohlaví ve společnosti a odraz daného ve světě sportu.⁶ Všechny výše zmíněné články jsou z hlediska pohledu na frankistickou tělovýchovu poměrně vypovídající, a to i přesto, že se zaměřují na organizační stránku věci a politickou nijak zásadně neanalyzují.

Alejandro Viuda – Serrano navíc ještě zpracovává roli sportovního klubu Real Madrid v politizaci sportu, a to jak jeho úmyslnou roli, tak tu nezamýšlenou.⁷ Přestože článek je poměrně krátký, a nemůže tak přinést detailní informace o případu, je dostačující z hlediska přehledu v zahraničně-politické otázce.

Aspekty sociální politiky prosazované skrze sportovní odvětví zpracoval Antonio Rivero Herraiz.⁸ Francisco Lagardena Otero vypracoval velice stručnou analýzu historického vývoje španělského sportu až k jeho současnému stavu a jeho sociální ukotvení.⁹ Juan Francisco Fuentes napsal kapitolu ve sborníku Casa de Velázquez, kde

³ Juan Carlos Manrique Arribas, „Actividad física y juventud en el franquismo (1937 – 1961)“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* (v tisku), <http://cdeporte.rediris.es/revista/inpress/artactividad494.pdf> (staženo 20. 3. 2014).

⁴ „Juan Carlos Manrique Arribas, sportovní ženská aktivita ve frankismu během školních šampionátů“, Oficiální stránka online tělovýchovného vzdělávání Alto Rendimiento, <http://www.altorendimiento.com/congresos/varios/912-la-actividad-deportiva-femenina-durante-el-franquismo-y-sus-campeonatos-escolares> (staženo 20. 11. 2013).

⁵ Juan Carlos Manrique Arribas, „La Educación Física femenina y el ideal de mujer en la etapa franquista“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* 3, č. 10 (červenec 2003): 88 – 100, <http://cdeporte.rediris.es/revista/revista10/artmujer.html> (staženo 20. 11. 2013).

⁶ Juan Carlos Manrique Arribas, Luis Torrego Egido, Victor López Pastor, Roberto Monjas Aguado, „Factores que determinaron una educación física y deportiva de género durante el franquismo“ *APUNTS Educación Física y Deportes*, č. 98 (4. čtvrtletí 2009): 5 – 14, <http://www.revista-apunts.com/es/hemeroteca?article=1388> (staženo 20. 11. 2013).

⁷ Alejandro Viuda – Serrano, „Santiago Bernábeu y el Real Madrid: Un Análisis histórico del mito del fútbol. Política y deporte en la España franquista“ *AGON International Journal of Sport Science* 3, č. 1 (2013): 33 – 47, http://agonjournal.com/wp-content/uploads/2013/05/7_Viuda_Serrano_3_1_AGON_33_471.pdf (staženo 20. 11. 2013).

⁸ „Antonio Rivero Herraiz, Deporte y sociedad durante el franquismo“ Internetová stránka „Musea hry“, <http://museodeljuego.org/historia/edad-contempor%C3%A1nea/j-d-siglo-xx/deporte-y-sociedad-durante-el-franquismo/> (staženo 25. 11. 2013).

⁹ Francisco Lagardera Otero, „Notas para una historia social del deporte en España“ *Historia de la educación: Revista interuniversitaria* 14 – 15, (1995 – 96): 151 – 172, <http://www.fundaciondialnet.es> (staženo 20. 11. 2013).

se věnuje masové kultuře, tudíž i sportu jako jedné z jejích součástí.¹⁰ Ani jedno z těchto děl však neanalyzuje přímo sportovní otázku a informace o daném jsou tak vesměs kusé.

Dalším autorem, který se věnuje sportu v politice frankismu, je Juan Antonio Simón Sanjurjo, který se zaměřuje především na zahraničně-politickou stránku věci a to jak z obecného hlediska, tedy zahraničně-politického plánování sportovního využití a jeho samotného využívání,¹¹ tak z konkrétního pohledu, tedy na roli basketbalového týmu Realu Madrid a potažmo jeho činovníka, Raimunda Saporty, v prolomení vztahů mezi frankistickým Španělskem a komunistickým Sovětským svazem.¹² Oba články přináší jasný vhled do zahraničně politických aktivit prosazovaných skrze sport, především druhý potom slouží k utvoření jasné představy o síle sportu na politickém poli.

Organizaci sportu ve společnosti se věnují články od Heleny Herrero,¹³ Rosy Bielsy Hierro a Manuela Vizueteho Carrizosa¹⁴ a Marii Luisy Zagalaz Sánchez.¹⁵ Všechny tyto články jsou příliš krátké na to, aby mohly z hlediska této práce, která se organizaci sportu ve frankismu věnuje pouze okrajově, přinést detailnější informace o tématu. Dohromady jsou však naprosto dostačující.

Jedním z mála autorů jiného než španělského původu je Brit Duncan Shaw, který zpracoval velmi komplexní a vyváženou práci týkající se otázky fotbalu a jeho roli ve frankistické politice, neboť akcentuje jeho výjimečné postavení ve španělské

¹⁰ Casa de Velázquez, *L'histoire culturelle en France et en Espagne* (Madrid: Casa de Velázquez, 2008).

¹¹ Juan Antonio Simón – Sanjurjo, „Deporte y Política Exterior durante el Franquismo: El Papel del Ministerio de Asuntos Exteriores de España Siguiendo el Movimiento Internacional de Boicot a Sudáfrica Durante los JJOO de México“ *Ágora para la EF y el Deporte* 15, č. 3 (září – prosinec 2013): 165 – 179, http://www.academia.edu/5730272/SPORT_AND_FOREIGN_POLICY_DURING_THE_FRANCOISM_THE_ROLE_OF_THE_SPANISH_FOREIGN_OFFICE_MONITORING_THE_MOVEMENT_TO_BOYCOTT_SOUTH_AFRICA_DURING_THE_MEXICO_OLYMPIC_GAMES (staženo 25. 11. 2013)

¹² Juan Antonio Simón – Sanjurjo, „Jugando contra el enemigo: Raimundo Saporta y el primar viaje del equipo de baloncesto del Real Madrid CF a la Unión Soviética“ *International Journal of Sport Science* 8, č. 28 (duben 2012): 109 – 126, <http://www.cafyd.com/REVISTA/ojs/index.php/ricyde/article/view/474/270> (staženo 23. 11. 2013).

¹³ Helena Herrero, „Por la educación hacia la revolución“: La contribución de la Educación Física a la construcción del imaginario social del franquismo“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* 2, č. 4 (2002): 21-36, <http://cdeporte.rediris.es/revista/revista4/artfran.htm> (staženo 25. 11. 2013).

¹⁴ „Rosa Bielsa Hierro, Manuel Vizuet Carrizosa, Historia de la Organizacioón Deportiva Española de 1943 – 1975“, Oficiální stránka portálu Ciencias de la actividad física y deporte, <http://www.cafyd.com/HistDeporte/htm/pdf/2-5.pdf> (staženo 23. 11. 2013).

¹⁵ María Luisa Zagalaz Sánchez, „La educación física femenina durante el franquismo – La Sección Femenina“ *APUNTS Educación Física y Deportes*, č. 65 (2001): 6 – 16, <http://www.fundaciondialnet.es> (staženo 20. 11. 2013).

společnosti.¹⁶ Tato kniha se tak stala dalším z řady nejvýznamnějších zdrojů pro tuto práci, neboť velice citlivě naráží i na jinde ne zcela popsaná témata politizace sportu v obecné rovině.

Aby měla práce dostatečné ukotvení v ideologických otázkách frankismu a jejího vedení, posloužily jako cenné studnice informací a zároveň analytický vhled do struktury a formy frankistické totality následující práce: Juan Pablo Fusi, José Luis García Delgado, Santos Juliá, Edward Malefakis a Stanley G. Payne a jejich kniha o sociálním kontextu frankismu,¹⁷ Fernando García de Cortázar, který se věnuje frankismu obecně,¹⁸ stejně jako Enrique Moradiellos.¹⁹ Jako zdroj pro práci také posloužila významná francouzská historička věnující se moderním španělským dějinám, Andrée Bachoudová, analýzou života diktátora Francisca Franca.²⁰ Jiná francouzská historička, Marie-Aline Barrachina, pomohla svou analýzou frankistické propagandy v počátcích režimu.²¹

Jako poslední dva zdroje, které shodně pomohly především k vyjasnění a upřesnění detailů ve všech aspektech práce, je třeba uvést osobní rozhovory se sportovním novinářem, věnujícím se především problematice španělského fotbalu, Stanislavem Hrabětem,²² a španělským vysokoškolským učitelem moderní španělské historie, Manuelem Titosem Martínezem.²³ Ten měl navíc velký podíl na rešerši literatury a doporučil mi většinu španělských odborných časopisů publikovaných volně na internetu, ze kterých následně pochází články od J. C. M. Arribase, R. B. Hiero, H. Herrero, A. R. Herraize, J. - A. S. Sanjurja, F. L. Otera či M. L. Z. Sánchez.

Vymezení pojmů

V práci budu pracovat výhradně s jedním pojmem, který si zaslouží bližší přiblížení a vymezení, tím je samotný režim ve Španělsku mezi lety 1939 a 1975 nazývaný jako

---

¹⁶ Duncan Shaw, *Fútbol y franquismo* (Madrid, Alianza Editorial, 1987).

¹⁷ Juan Pablo Fusi, José Luis García Delgado, Santos Juliá, Edward Malefakis, Stanley G. Payne, *Franquismo, el juicio de la historia* (Ediciones Temas de Hoy: Madrid, 2000).

¹⁸ Fernando García de Cortázar, *El franquismo 1936 – 1975* (Madrid: Grupo Anaya, 2009).

¹⁹ Enrique Moradiellos, *La España de Franco (1939 – 1975), Política y sociedad* (Madrid: Editorial Síntesis, 2003).

²⁰ Andrée Bachoudová, *Franco aneb úspěch obyčejného člověka* (Praha: Themis, 2000).

²¹ Marie-Aline Barrachina, *Propagande et culture dans l'Espagne franquiste: 1936-1945* (Grenoble: Ellug - Université Stendhal, 1998).

²² Stanislav Hrabě (Deník Sport), v osobním rozhovoru s autorem, 24. srpna 2013.

²³ Manuel Titos Martínez (Universidad de Granada), v osobním rozhovoru s autorem, 11. listopadu 2013.

frankismus. Režim se ve Španělsku ustanovil po jedné z nejkrvavějších evropských občanských válek, ke které se schylovalo postupně už od vzniku liberálního hnutí v průběhu napoleonských válek. Situace se zásadně zdramatizovala s úmrtím krále Fernanda VII. v roce 1833, který měl pouze dcery, a proto publikoval tzv. pragmatickou sankci, jež měla starší z nich, tříleté Isabele, zajistit nástupnictví. Následné nároky Fernandova bratra Karla na trůn vyústily v sérii čtyř občanských válek, známých pod označením „Karlícké války“. V jejich průběhu se španělská společnost rozdělila na znepřátelené tábory, takže i přes relativně klidný začátek dvacátého století dospělo Španělsko až k oné zmiňované kruté občanské válce, která může být také považována za jakési znovuoživení karlismu.

Vítězem války se stala povstalecká skupina shromážděná okolo tradicionalistických armádních generálů, mezi nimiž postupně získal nejsilnější pozici generál Francisco Franco. Ten se tak stal na necelých čtyřicet let autoritativním vládcem Španělska, právě jeho vláda je označována za frankismus. Je však důležité zmínit, že režim byl sice na Frankovi jako osobě postaven, nebyl ale jeho osobním výmyslem, nýbrž důsledkem historického vývoje.²⁴ Frankismus jako pojem je relativně náročné vysvětlit, protože se ve svém průběhu vyvíjel a jeho forma na začátku není příliš podobná jeho formě na svém sklonku. Struktura režimu jako taková se de facto vytvořila až v jeho průběhu, a to mezi lety 1942 a 1947.²⁵ Celkem režim ale můžeme popsat jako autoritářský, místy klerofašistický, jindy bonapartistický totalitní režim podpořený čtyřmi základními pilíři – armádou, církví, jedinou povolenou politickou stranou Falangou a osobou hlavního představitele, „*caudilla*“²⁶ Francisca Franca. Jako čtyři základní body frankistické politiky lze potom jmenovat nacionalismus, neboť jedním z nejzásadnějších cílů bylo udržet národ jednotný a silný, katolicismus, víra byla totiž považována za základ státu i společnosti. To, že se stát identifikuje s církví mu je opláceno v rovině vzdělanosti, kultury atd. Třetí základní bod frankistické politiky je již zmíněné autoritářství, neboť frankismus věřil, že politické strany a různorodost ideologií škodí. Závěrem jmenujme centralismus a to jak na poli ekonomickém, tak i kulturním.²⁷

---

²⁴ Fusi, Delgado, Juliá, Malefakis, Payne, „Franquismo“, 235.

²⁵ Ibid., 252.

²⁶ Vůdce

²⁷ Fusi, Delgado, Juliá, Malefakis, Payne, „Franquismo“, 251.

1. Organizace frankistického sportu

V duchu centralismu byl i sport řízen centrálně. Hlavní slovo měla „Secretaría General del Movimiento Nacional“ (Movimiento), politická organizace, která měla za funkci řídit veškeré volnočasové aktivity společenského života ve prospěch režimní ideologie, tudíž byla zřizovatelem a řídicím orgánem pro všechny sportovní instituce. Sportovní politika byla velice komplexní, protože musela vyjít vstříc falangistům, tradicionalistům, monarchistům, katolíkům a především Frankovi.²⁸ Ti všichni měli na Movimientu svůj podíl. Ze sportovního hlediska byla nejvýše postavenou institucí „Delegación Nacional de Deportes de Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista“ (DND), založená v roce 1941. Jejím hlavním úkolem bylo zaštiťování a organizování španělských zahraničních sportovních reprezentací, takže byla reprezentativním orgánem před Olympijským výborem.²⁹ Tato centrální instituce byla řízena jedním delegátem, v průběhu režimu se vystřídali čtyři a jejich aktivita bude rozebrána ve druhé polovině kapitoly. DND pod sebou sdružovala veškeré sportovní organizace, které byly rozděleny do třech bloků.

Prvním blokem byly tzv. „deportes del Movimiento“, tedy sporty, které byly přímo navázány na Movimiento. Spadaly sem čtyři základní organizace, které měly za úkol řídit veškeré volnočasové aktivity – Frente de Juventudes (FJ), organizace, která koordinovala sportovní aktivity všech mužů mladších 18 let, Sección Feminina (SF), organizace zaštiťující veškeré ženské sportovní aktivity, Sindicato Español Universitario (SEU), organizace pro univerzitní sport a Educación y Descanso (ED), organizace zajišťující sportovní aktivity pracujících. Vzhledem k malému počtu sportovišť bylo fakticky nemožné zapojit se do jakéhokoliv organizovaného sportování bez účasti jedné z těchto institucí. Kvůli příslušnosti k Movimientu byly tyto organizace i nositelem jeho ideologie.

Druhý blok tvořil armádní sport, který neměl ve španělském sportovním systému žádné zásadní zastoupení. Výjimkou je fotbalový klub Atlético de Aviación, který bude zmíněn v kapitole o politice centralismu. Jinak byly armádní sporty výhradně prostředkem pro zlepšování fyzické kondice vojáků.

---

²⁸ Serrano, „Santiago“, 35.

²⁹ Martí et al., „Atletas“, 216.

Třetí blok spadající pod DND byl profesionální sport, reprezentovaný národními federacemi jednotlivých sportů. Každý klub musel být registrován do nějaké z federací. Před příchodem režimu měly kluby demokratická zřízení, po nástupu frankismu ovšem svou politiku musely přizpůsobit státní politice. Federace mohly pracovat výhradně se sportovci staršími 18 let, mladší spadali pod FJ. DND navíc jmenovala prezidenty a viceprezidenty jednotlivých sportovních svazů, stejně jako členy jejich výkonných rad, a navíc i prezidenty a viceprezidenty všech regionálních složek svazů.³⁰

Prvním národním delegátem, tedy jakýmsi ředitelem DND se stal José Moscardó Ituarte, generál, který sehrál významnou roli v občanské válce při bránění toledské pevnosti Alcázar. Se sportem neměl mnoho společného, proto jeho dosazení do čela DND bylo spíše za zásluhy, než kvůli předpokládaným úspěchům ve sportovním světě. Za předsednictví Moscarda byl sport převážně pod vlivem radikální a fašistické Falangy, čímž se stal nositelem její ideologie. Jeho sportovní vláda byla organizována podle plánu „Plan Nacional de Educación Física“ z roku 1949.

Po smrti Moscarda v roce 1956 se stal národním delegátem José Antonio Elola-Olaso. S jeho nástupem začíná proces tzv. desfalangizace sportu, která obsahovala i přejmenování DND na „Delegación Nacional de Educación Física y Deportes“ (i nadále bude používáno označení DND). Elola-Olaso před svým zvolením figuroval v roli vrcholného činovníka FJ, měl tedy jisté sportovní znalosti. Jeho ohromným úspěchem bylo prosazení zákona o tělovýchově v roce 1961,³¹ který provedl strukturální modernizační reformy, z nichž čerpá španělský sport dodnes.³²

V letech 1966 – 1970 vedl DND Juan Antonio Samaranch, významný sportovní funkcionář z Barcelony a budoucí prezident Mezinárodního olympijského výboru, který se snažil přiblížit sport všem vrstvám i po školní docházce. Nastartoval tak kampaň „¡Contamos contigo!“³³, která měla za cíl zprofanovat sportování mezi všemi vrstvami. Přestože kampaň měla velice dobrý dosah a pravděpodobně opravdu oslovila téměř celou společnost, nedosáhla očekávaného úspěchu v podobě navýšení sportovní

---

³⁰ Shaw, „Fútbol“, 31.

³¹ Ley de Educación Física 1961

³² „Rosa Bielsa Hierro, Manuel Vizúete Carrizosa, Historia de la Organización Deportiva Española de 1943 – 1975“, Oficiální stránka portálu Ciencias de la actividad física y deporte, <http://www.cafyd.com/HistDeporte/htm/pdf/2-5.pdf> (staženo 23. 11. 2013) 12.

³³ Počítáme s Tebou!

aktivity, neboť nebyla podpořena dostatečným a rovnoměrným rozvojem sportovišť.³⁴ Celkově však v Samaranchově éře sportoviště i díky prudkému ekonomickému rozvoji Španělska zaznamenaly znatelný boom.

Posledním frankistickým delegátem byl Juan Gich Bech de Careda, bývalý prezident FC Barcelona a člen rady fotbalové federace. Pokračoval v Samaranchově kursu a snažil se rozšířit sportovní činnost všech vrstev obyvatel, především se potom zaměřil na školní tělovýchovu a investice do školních sportovních areálů a vybavení.

---

³⁴ Martí et al., „Atletas“, 349.

2. Domácí politika

Použití sportu k propagandistickým účelům většinou nemíří konkrétně na domácí nebo zahraniční politiku, ale naopak bývá obecné. Díky tomu může stejně dobře zafungovat v obou odvětvích. Přestože se autoritativní režimy často složitě snaží o mezinárodní uznání, a právě sport je k tomu zajímavou a velice účelnou zbraní, dle mého názoru je to především vnitřní společenská situace, která bývá pro diktatury stěžejní záležitostí a na kterou se musí víc soustředit. Na základě všech shromážděných informací se ostatně domnívám, že nejinak tomu bylo v případě frankismu. Zatímco zahraničně-politické sportovní úspěchy mohly být směle prezentovány i k domácímu využití, naopak to příliš možné nebylo. Režim se sice potřeboval prosadit i na mezinárodním poli, domácí situace pro něj však byla tou stěžejní.

2.1 Formování občanů

Frankistický manuál pro vyučující uvádí:

„Můj otec mi jednou vyprávěl, že za jeho času se kluci volně potulovali po uličkách, ulicích a náměstích jako novorozená hříbata, aniž by se kdokoliv obtěžoval je sjednotit a naučit poslušnosti. V současnosti se ‚Mládežnické Organizace‘ starají o sjednocování dětí po skončení školy a učí je jejich občanským povinnostem, stejně jako s nimi hrají hry, dělají fyzická cvičení [...] a inspirují je principy poslušnosti, sebeobětování a zodpovědnosti [...] a učí je překonávat překážky, které nám nabízí příroda, žít podle hygienických pravidel, vzájemně si pomáhat, a formují náš charakter.“³⁵

Mládež je na jednu stranu nejformovatelnější společenská skupina, na druhou stranu budoucnost jakékoliv společnosti. Proto každý režim potřebuje vychovávat mládež k obrazu svému. Většinou k tomu slouží školy, když je ale na výchově mládeže potřeba zapracovat víc, přichází na řadu mimoškolní aktivity. Frankistický režim, obzvláště po občanské válce, potřeboval co nejrychleji a nejúspěšněji indoktrinovat tuto sociální skupinu, aby si zajistil budoucnost. Proto zvolil oba dva způsoby. Zatímco vzdělávání ovládala církev, mimoškolní aktivity ovládla Falanga. Protože sportovní kluby nemohly

---

³⁵ Herrero, „Por la Educación“, 31.

pracovat se sportovci mladšími 18 let, měla díky tomu FJ monopol na veškeré sportovní chlapecké aktivity, u SF fungovalo totéž v dívčím podání. Díky monopolu v mimoškolních aktivitách byly děti prakticky neustále v rukou režimem prověřených pracovníků, kteří neučili děti nic, co by se režimu nehodilo. Sport tak sloužil k formování charakteru tak, jak si ho režim představoval jako správný, tedy k výchově „ideálního španělského muže“ a „ideální španělské ženy“ a k odvedení pozornosti od jakýchkoliv aktivit, které by mohly být pro režim nežádoucí. Rosa Bielsa Hierro uvádí, že:

„V letech 1936 až 1961 se zamění vlastní hodnoty sportu a fyzické aktivity s hodnotami, které režim prosazuje jako prioritní, měníce tak tělovýchovu v nástroj ať už k ospravedlňování určitých druhů politiky, tak k získávání politicko-sociálních přívrženců. Tyto aspekty se ale samozřejmě postupem času neutralizují a vytrácí.“³⁶

Přestože v průběhu let, především potom s Elola-Olasovým zákonem z roku 1961, vzrůstala snaha udělat i z mimoškolních sportovních aktivit základnu pro rozvoj profesionálního sportu, i nadále přetrvávala především myšlenka rozvíjet jedince v duchu režimní výchovy. Celkovým cílem sportovní výchovy bylo zušlechtit rasu.³⁷ Fyzická síla se měla snoubit i s duchovní očistou, fakticky měl fungovat jakýsi princip kalokagathie. Nedostatečnou fyzickou připraveností totiž jedinec mimo jiné snižoval možnou škálu své služby vlasti. Pomocí výchovy měl být potlačen individualismus – vše se dělá pro komunitu, tým atd. Při sportovních aktivitách se mládež učila principům poslušnosti, hierarchie, disciplíny, služby a lásky k vlasti, šlechtnosti ducha, sebeobětování se pro vyšší cíle, zodpovědnosti, loajalitu, tradicím, bratrství. Všechny tyto vlastnosti měly sloužit k přípravě na službu Španělsku. Od chlapců se očekávala služba v armádě, na kterou byl sport dokonalou přípravou. Zároveň měl být muž přesvědčený katolík, gentleman a především měl být loajální a oddaný vlasti, naučený poslouchat autority, všeobecně připravený pro vojenskou službu. Dívky byly vychovávány k jedinému cíli, být dobrými manželkami a matkami. Veškeré jejich sportování nemělo sloužit k rozvoji svalové hmoty, ale k rozvoji krásy pohybu, elegance a k přípravě na těhotenství, mateřství a starost o domácnost. Žena kvůli tomu měla být silná a samostatná, měla znát hygienické principy, měla se umět sebeobětovat,

---

³⁶ Rosa Bielsa Hierro, Manuel Vizuete Carrizosa, Historia de la Organizacióon Deportiva Española de 1943 – 1975“, Oficiální stránka portálu Ciencias de la actividad física y deporte, <http://www.cafyd.com/HistDeporte/htm/pdf/2-5.pdf> (staženo 23. 11. 2013), 2.

překonávat překážky a hlavně musela přijmout svoji intelektuální podřadnost.³⁸ Tato politika fungovala po celou dobu režimu, nejsilnější ale byla v letech po občanské válce, kdy byla extrémně vysoká mužská nezaměstnanost a cílem režimu tak bylo uvolnit mužům pracovní místa.

K dosažení této politiky byly samozřejmě podniknuty kroky, které zaváděly mimoškolní aktivity jako povinné, tudíž mládež trávila více času u indoktrinujících aktivit a byla neustále pod dohledem. Aby se dítě naučilo poslouchat, muselo při svém začlenění do sportovního klubu slavnostně slíbit svou poslušnost k autoritám. Tyto kluby zřizovala „Delegación Nacional del Frente de Juventudes“, která vznikla na základě zákona z 6. prosince 1940. Její oficiální úkoly byly: politická výchova, sportovní výchova, náboženská výchova a morálka, předvojenská výchova, zdravotní a hygienická výchova. Kluby byly děleny podle věku (a samozřejmě pohlaví). Vyučovali v nich výhradně proškolení instruktoři, kteří vycházeli ze vzdělávacích center pro instruktory mimoškolních sportovních aktivit a sdružovali se v organizaci „Cuerpo profesional de instructores e instructoras“. Na závěr každoročního cyklu navíc děti jezdily na volnočasové sportovní tábory, kde měla být indoktrinace za daný rok prohloubena a dokončena.³⁹

Kvůli odlišnosti společenského úkolu byla i výchova, a to nejen ta školní, chlapců a dívek separována a odlišná. Dívky se specializovaly i na vybrané sporty, které neměly rozvíjet jejich maskulinitu. Patřily mezi ně především plavání, gymnastika, tanec, lyžování a tenis. V rámci společenských pravidel, určených především církví ale nesměly exhibovat, musely mít adekvátní oblečení. „*Sport se ve svém vzdělávacím procesu částečně prezentoval jako ovládaný zájmy ideologického a religiozního charakteru.*“⁴⁰ Malý ústup od natolik aktivního využívání tělovýchovy v politice přišel s koncem mezinárodní izolace Španělska, které tak potřebovalo dokázat svoje kvality. Od počátku 60. let organizovala nejprve FJ, později spolu se SF a na závěr agendu přebrala „Delegación Nacional de Juventudes“ tzv. Školní hry. Tyto hry měly svou předlohu ve školních šampionátech v USA a vzhledem k socio-ekonomickému stavu země byly až překvapivě oblíbené.⁴¹ Byly navázány na politiku Elola-Olasy, tedy

---

³⁷ Herrero, „Por la educación“, 28.

³⁸ Arribas, „La educación“, 87.

³⁹ Herero, „Por la educación“, 34.

⁴⁰ Arribas, Egido, Pastor, Aguado, „Factores“, 13.

⁴¹ Carrizosa, „El deporte“, 107.

zkvalitnit sportovní výkony španělských sportovců. Zároveň školní hry korespondovaly s myšlenkou boje za „vyšší cíl“, v tomto případě školu. V součinnosti s centralistickou režimní politikou mívaly svá vyvrcholení v Madridu. Manuel Vizuete Carrizosa jejich vznik odůvodňuje tak, že politické cíle tělovýchovy zůstaly nenaplněny a postupně byly opouštěny. Od 60. let se už omezují prakticky jen na udržování popularity sportu, a tím i udržení neaktivity v politice.⁴²

Povinné mimoškolní sportovní aktivity měly za cíl především indoktrinovat a odvést pozornost od jiných, režimu nepříjemných témat. Přestože úspěšnost FJ a SF nebyla, co se indoktrinace týče, zrovna nejvyšší,⁴³ přispěla k výraznému rozvoji sportovního kultu, který se ve Španělsku utvořil, čímž fakticky nechtěně připravila ohromné pole působnosti v propagandě a politice obecně. Je však nutné říct, že po občanské válce ekonomicky zdecimované Španělsko trpělo nedostatkem sportovišť a navíc prakticky neinvestovalo do rozvoje sportu jiné než lidské zdroje. Proto si sport, a to především ten vrcholový, musel najít cestu na vrchol sám za sebe a popularita sportu se týkala spíše pasivního sledování sportu než cíleného aktivního sportování.

Celá tato kapitola nám jednoznačně ukazuje, že cílem frankistického režimu nebylo vychovat kvalitní profesionální sportovce, profesionální sport byl ostatně pravidelně DND kritizován. Přestože se tato politika postupem času měnila, hlavním cílem stále zůstávalo vychovávat mládež k hodnotám, které byly dle režimu správné a nezbytné. Celá tělovýchova tak byla režimem brána výhradně jako politický nástroj, zvlášť rozumíme-li politikou státu i výchovu k hygienickým návykům a zdravému životnímu stylu, což obojí režimu vyhovovalo obzvlášť z hlediska budoucnosti společnosti. Režim tak jasně ukázal svou tvář, kdy preferoval indoktrinační politiku před nárazovou propagandou jednotlivých úspěchů, které by mohl využívat v případě propracovaného vrcholového sportovního aparátu tak, jak jí využíval ve stejné době například východoněmecký režim. Rozdíl vidíme i ve finanční podpoře. Zatímco frankismus do nových sportovišť a jiného sportovního zázemí na rozdíl od sportovních (politických) vzdělávacích institucí téměř neinvestoval, NDR na sportu a úspěších jejích sportovců na mezinárodním poli částečně stavěla svou legitimitu, a proto s investicemi do této oblasti nešetřila.

---

⁴² Ibid., 112.

⁴³ Arribas, „Actividad“, 10.

2.2 *Opiát společnosti*

Současná španělská společnost může být právem považována za sportem velice ovlivněnou. Celých 65 % populace se totiž cítí, že se velmi nebo docela zajímá o sport. Pouhých 34 % potom uvádí, že se o sport zajímá málo nebo vůbec.⁴⁴ Záliba v čemkoliv, zvláště takhle masová, ovšem nevzniká jen tak, naopak většinou přichází s dlouhým vývojem. U Španělska počátky tohoto vývoje sahají právě do totalitního frankistického režimu. Před občanskou válkou byl sport brán jako výsada bohatých, chudé vrstvy se k němu neměly příliš šancí dostat. Válka sama vystavila sportu jedno velké stop, navíc byl v jejím průběhu fotbal odsouzen jako „orgie rudých“.⁴⁵ Postupně si však režim uvědomoval, že španělská společnost je příliš rozpolcená, a právě sport by mohl být tím faktorem, kterému se podaří rozpory uhasit a uklidnit napětí mezi oběma stranami, což je více než žádoucí, neboť národ se z hrůz občanské války může vzpamatovat jen pomocí jednoty. Přestože býčí zápasy byly stále populární, postupně začaly ustupovat čím dál tím větší popularitě se těšícímu sportu, především potom fotbalu, který byl nejlevnější a nejdostupnější masovou záležitostí. Tento posun byl způsoben jednak politikou režimu, který se snažil upnout lid k masové aktivitě, která je odvede od myšlenek na politiku, a jednak samotnou společností, která se nacházela v rozkladu a po hrůzné válce utíkala k nedůležitě činnosti zapomenout na problémy běžného života. Ačkoliv tato práce pojednává o politizaci fotbalu, v daném kontextu spíše můžeme hovořit o „fotbalizaci Španělska“, které ve fotbale během relativně krátkého období našlo svou určující aktivitu. Vyplnilo se tak fakticky přání mnoha, které konstatuje Duncan Shaw: *„Kéž by fotbal pohltil zemi a kéž by lidé mysleli na fotbal 3 dny před zápasem a 3 dny po zápase. Tak totiž nebudou myslet na jiné, mnohem nebezpečnější věci!“*⁴⁶

Popularitu sportu, především potom fotbalu, se snažil režim rozdmýchávat a plně využívat. Jedním z nejdůležitějších nástrojů se stal tisk. V momentě, kdy až do poloviny 50. let nebyla ve Španělsku ve společnosti dostupná televize, stal se právě tisk nejdůležitějším zdrojem informací o sportu. K tomu sloužil primárně režimní sportovní deník Marca založený v roce 1938 falangistou Manuelem Fernándezem Cuestou. První vydání deníku se datuje k 21. prosinci téhož roku. O popularitě tohoto plátku vypovídá

⁴⁴ Otero, „Notas“, 167.

⁴⁵ Velázquez, „L’histoire“, 390.

⁴⁶ Shaw, „Fútbol“, 106.

počet denních prodaných výtisků, který se pohyboval mezi 350 a 400 tisíci.⁴⁷ Přestože existovaly i jiné sportovní plátky, ať už La Vanguardia Española, As, ABC, nebo katalánský Mundo Deportivo, Marca byla nejčtenější a suverénně nejvlivnější. Přestože v porovnání s obecným tiskem byly sportovní deníky výrazně méně censurovány a sportovní novináři měli velkou volnost⁴⁸, i ony se musely řídit pravidly, která stanovovalo jak Ministerstvo informací a turismu, které mělo na starost cenzuru. Dále „Normami pro sportovní redaktory“, které byly publikovány v prvním díle oficiálního bulletinu DND v dubnu 1943.⁴⁹ Další formou omezení sportovních deníků, bylo sledování tiskových aktivit, intervence při jmenování řídicích funkcí, či regulace počtu výtisků a rozsahu jednotlivých deníků. Sportovní novináři se navíc museli sdružovat v „Agrupación Española de Periodistas Deportivos“, kterou řídili novináři z Marcy. Bez členství v této organizaci nebylo možno publikovat, proto je možné říct, že jisté ovlivňování sportovního tisku existovalo. Nejvíce potom byly hlídány informace o přestupech hráčů, chování činovníků, armádních povinnostech sportovců či kritika pravidel sportů a jejich dodržování. V neposlední řadě se potom kontrolovala „čistota“ španělštiny, velký tlak byl například na pošpanělšťování anglických výrazů.⁵⁰ Duncan Shaw uvádí, že sportovní novináři byli velice často zkorumpovaní a psali tendenčně podle toho, kdo zrovna platil.⁵¹

Pošpanělšťování výrazů nebylo otázkou výhradně sportovních novin. Režim ve jménu nacionálního ducha tlačil i na kluby, aby změnilly svá jména, nebyla-li zcela španělská. Tato politika postihla především tradiční staré celky. Většina prvotních týmů byla totiž založena Brity a nesla proto anglické názvy. Tradiční klub Athletic de Bilbao se proto v roce 1941 musel přejmenovat na Atlético de Bilbao, FC Barcelona ve stejném roce na CF (Club de Fútbol) Barcelona, nebo Sporting de Gijón na Real Deportivo de Gijón.

Popularita sportu přinášela režimu netušené možnosti. V prvních letech to bylo využíváno v nacionalistickém a fašistickém duchu, ať už to bylo vyměnění tradičních červených dresů připomínajících komunistické protivníky režimu za modré, pozdravy zdviženou pravicí, či zvolání před začátkem sportovních klání „Vzhůru Španělsko!“

---

⁴⁷ Ibid., 28.

⁴⁸ Ibid., 70.

⁴⁹ Martí et al., „Atletas“, 274.

⁵⁰ Ibid., 312 – 321.

⁵¹ Shaw, „Fútbol“, 72.

(¡Arriba España!). Po neúspěchu fašismu ve druhé světové válce už od těchto výstupů režim ustupoval, nadále však byl sport vítanou propagandou morálních vlastností, národní hrdosti, oddanosti, loajality a služby, odvahy, perfekcionismu a překonávání překážek, stejně jako neústupnosti – morálně režimem vysoce ceněných vlastností. I proto byly velice časté exhibice cvičenců na stadionech při významných, byť „jen“ vnitrostátních návštěvách politiků.⁵² Snahou režimu bylo udržet společnost u sportu a mít sport takový, aby propagoval režim. Po konci izolace a ekonomickém boomu, ve španělské historiografii nazývaném také jako „ekonomický zázrak“⁵³, mu v tom začala velmi výrazně pomáhat televize, díky které získal sport a především potom fotbal ještě do té doby zcela netušené rozměry. Samotný fenomén fotbalu byl s rozvojem televize těsně spjat. Rozměry tak netušené, že začal sport pronikat i do kultury, jako příklad můžeme uvést slavnou „Ódu na Platka“ od Rafaela Albertiho.⁵⁴

„Milagro económico“ s sebou přineslo dvě zásadní věci. Zaprvé se v období ekonomického boomu i chudší vrstva společnosti postupně stávala společností konzumní. A je to právě konzumní společnost, která umožňuje sportu jeho maximální popularitu.⁵⁵ Druhou věcí bylo rozšíření televizních přijímačů do společnosti a spuštění národní televizní stanice, která začala vysílat v říjnu 1958 a začala být výrazně využívána propagandisticky. Manuel Fraga, ministr informací a turismu, mnohdy označovaný za ministra propagandy, začal zařazovat sportovní, především fotbalové přenosy na všechny politicky krizové dny, čímž značnou část společnosti pravidelně upoutával před televizní obrazovky, místo toho, aby teoreticky manifestovali. Zřejmě nejvýznamnějšími dny se v tomto ohledu stávaly 30. duben a 1. květen, u kterých pravidelně hrozily dělnické nepokoje, i nepokoje všech sympatizantů komunismu, stejně jako manifestace všech ostatních sociálních hnutí. Z toho důvodu bývaly na oba dva dny naplánovány zápasy ve fotbale⁵⁶ a zároveň byly v Madridu na stadionu Santiago Bernábeu uspořádávány Juegos Deportivos Sindicales (Sportovní hry odborů). Přestože býval stadion poloprázdný, i tak hry odváděly pozornost značné části skupiny, která by právě mohla manifestovat. Poslední pojistkou proti jakékoliv politické aktivitě bylo vysílání sestřihů gólů španělské fotbalové reprezentace nebo záznamů významných

⁵² Arribas, Egido, Pastor, Aguado, „Factores“, 12.

⁵³ Milagro económico

⁵⁴ Velázquez, „L’histoire“, 384.

⁵⁵ Otero, „Notas“, 164.

⁵⁶ Shaw, „Fútbol“, 112.

zápasů v televizi, jak v osobním rozhovoru potvrdil pamětník, historik Manuel Titos Martínez z granadské Univerzity.⁵⁷

Režimem podporovaná popularita sportu a především fotbalu sloužila k jednomu velkému, ale pro režim velice podstatnému cíli, tedy k politické pasivitě obyvatelstva. Lze zhodnotit, že tento cíl byl splněn do posledního puntíku. Zřejmě i kvůli tragice politiky ve Španělsku té doby přistoupila společnost dobrovolně na tento systém a sama utíkala ke sportu jako odreagování od politiky a problémů každodenního života. Však se také v posledních letech frankismu část společnosti, spisovatelé, hudebníci, odpůrci režimu a intelektuálové proti fotbalu stavěla, aby docílila ukončení politické pasivity společnosti. Jak moc byla společenská pasivita v politice důležitá, dokazuje i situace z roku 1970, kdy poslanec Martín Fernández Palacios navrhl, aby neděle byly vyhrazeny církvi a nepořádaly se tak v ten den fotbalové zápasy. I přesto, jak byla pro režim církev a její plná podpora důležitá, byl tento návrh jednoznačně odmítnut.⁵⁸

Jak již bylo zmíněno, popularita fotbalu a jeho využití k politické pasivitě dosáhlo ohromných rozměrů. V několika málo případech byl ale fotbal naopak využitý k politické aktivitě. Mezi nejvýznamnější případy můžeme zařadit situaci z roku 1966, kdy si režim v tzv. Referendu „Sí“ nechával schválit sérii nových zákonů ústavního charakteru. V televizi doporučil významný fotbalista, naturalizovaný Španěl maďarského původu, Ferenc Puskas, aby lidé hlasovali pro režimní návrh.⁵⁹ Větší společenskou páku mohl režim pravděpodobně představit jen těžko.

Popularita a poptávka po fotbalu byla sice neustálá, režim ale musel za fotbal hledat náhradu v době, kdy měl letní přestávku. Nehledal dlouho, tuto pauzu obvykle ve stejné intenzitě, a to jak televizní, tak společenské, nahrazovaly tradiční býčí zápasy.⁶⁰ Za prvé se stále těšily veliké oblibě a za druhé hrály do noty i režimnímu tradicionalismu a nacionalismu. Přestože popularita toreadorů zdaleka nedosahovala popularity fotbalistů, i zde se pár významných osobností, které režim umně propagandisticky využíval, objevilo. Nejvýznamnější z nich uvádí sborník *Franquismo, el juicio de la historia*: Manolo Rodríguez, známý pod uměleckým jménem Manolete, Carlos Arruza, Pepe

---

⁵⁷ Manuel Titos Martínez (Universidad de Granada), v osobním rozhovoru s autorem, 11. listopadu 2013.

⁵⁸ Shaw, „Fútbol“, 115.

⁵⁹ Ibid., 160.

⁶⁰ Ibid., 102.

Luiz Vázquez, Antonio Bienvenida, Antonio Chevel, Aparicio, Litri, Luis Miguel Dominguín a Antonio Ordoñez.⁶¹

Tisk, předně potom Marca, ostatně obratně využíval všech úspěchů španělských sportovců, kterých bylo vesměs poskrovnu, protože režim finančně sport příliš nepodporoval a řídil se heslem „co nejvíc úspěchů za co nejmenší cenu“. I když byly úspěchy sportovců mezinárodně nevýznamné a Španělsko je získalo v ne příliš známých či populárních sportech, stejně měly úspěchy velkou mediální odezvu. Výčet úspěchů s mezinárodním dopadem bude uveden až v poslední kapitole týkající se zahraniční politiky.

Tato kapitola jednoznačně dokazuje, jak se režim snažil zmocnit sportu a udržet společnost pasivní. O režimu to vypovídá především to, že se aktivně bál jakýchkoliv protirežimních nálad a že i přes svou optickou neatřesitelnou pozici si nepřestal utvrzovat svou dominanci v politice. Politická pasivita se samozřejmě hodila především kvůli zvěli, kterou potom mohl režim, který by díky pasivitě společnosti neměl žádnou kritickou odezvu, aktivně naplňovat. Na první pohled náročně vypadající státní financování klubů, které bylo potřeba k jejich sebepropagaci, bylo nakonec vyřešeno jejich finanční samostatností. Jediný řízený příjem, který jim poskytoval stát, byla centrální sázková kancelář, jejíž výtěžky šly do odvětví, na která se sázelo. Propaganda skrze televizi a tisk také nebyla finančně náročná. Opět tedy lze konstatovat, že za málo prostředků sklízel režim hodně úspěchů.

2.3 Centralismus vs. Regionalismus

Přestože Španělsko je státem, který ve své historii mnohokrát hranice neměnil a fakticky je homogenním útvarem, nesmíme zapomínat na důležitý fakt, že vzniklo spojením mnoha iberských království, které do společného celku přinesly místy odlišnou kulturu, hlavně ale regionální patriotismus. Přestože v průběhu let toto lokální cítění upadalo, nikdy neupadlo zcela, obzvláště potom u celků významných z hlediska historického, kulturního i ekonomického. Dlouho před občanskou válkou začaly regionální nepokoje. Absolutističtí vládcové i jejich osvícenští pokračovatelé totiž prosazovali centralismus, což se pochopitelně regionálním celkům s vlastními kulturními zvyklostmi nelíbilo – jeden z největších protestů se odehrál v dubnu roku

---

⁶¹ Fusi, Delgado, Juliá, Malefakis, Payne, „Franquismo“, 190.

1920.⁶² Frankismus si byl regionálních tendencí vědom, snažil se je potlačit tvrdou centralistickou politikou, která mimo jiné perzekvovala i regionální kulturu, především potom regionální jazyky.

Sportovní kluby se tak velice lehko staly reprezentanty regionů, ze kterých pocházely. Fanoušci, kteří měli regionální cítění, mohli jejich prostřednictvím uspokojovat v totalitním režimu svůj regionální patriotismus. Sport se tak stal prostředkem pro demonstraci regionálního cítění a tím pádem i formou protestu proti centralistické politice. Režim sport využíval k propagaci centrálního zřízení podporou madridských sportovních uskupení a organizací absolutní většiny významných sportovních událostí v hlavním městě. Postupem času však režim zhodnotil situaci tak, že je potřeba nechat lidem nějaký „ventil“ jejich nálad, a proto od konce 60. let při sportovních utkáních toleroval slušné a neškodící projevy regionalismu. Hlavním protagonistou souboje centralismu a regionalismu se opět stal fotbal, sport, který, jak už bylo mnohokrát zmíněno, svou oblíbeností mnohokrát převyšoval všechny ostatní. V menší míře se to potom týkalo sportů, které vybrané regiony braly jako „svoje“. Například pro Katalánce to byly ragby a pozemní hokej na bruslích, pro Basky veslování a národní sportu „La pelota vasca“⁶³.

2.3.1 Centralismus

Po občanské válce se reprezentantem režimu a jednoho z jeho pilířů – armády – stalo Atlético de Madrid, které bylo ovládnuto režimem a přejmenováno na Atlético de Aviación (Sportovní klub Letectví). Klub tak mohl začít využívat všech výhod pramenících z tohoto spojení. Týkalo se to především hráčů, protože jakýkoliv voják letectva mohl být v případě zájmu okamžitě stažen a svou službu strávit v tomto fotbalovém klubu. U členů jiných složek armády byla situace sice o trochu náročnější, nicméně díky režimu mělo Atlético de Aviación přednostní právo i na ně. Dále měl klub od letectva velice výhodné podmínky pro používání paliv, a proto byla jeho ekonomická situace znatelně zvýhodněná.⁶⁴ Není proto překvapením, že první dva ročníky ligy po občanské válce vyhrál právě tento klub. Z ekonomických i mezinárodně-politických důvodů však režim brzo upustil od protežování klubu formou jeho spojení s jednou ze

---

⁶² Shaw, „Fútbol“, 22.

⁶³ Sport do češtiny překládaný jako Pelota, hrají hráči proti sobě za využití zdi (jako u squashe), nepoužívají k tomu rakety, nýbrž speciální košíky.

⁶⁴ Serrano, „Santiago“, 39.

svých složek a Atlético se tak v roce 1946 opět osamostatnilo a získalo zpět své původní jméno, tedy Atlético de Madrid.

Druhým klubem hlavního města byl tradiční Real Madrid. Real Madrid byl dlouhodobě klubem velice loajálním k libovolnému státnímu zřízení, i proto ostatně získal s požehnáním krále Alfonse XIII. do svého názvu slovo Real, tedy královský. Klub srovnatelně sympatizoval i s republikánskou vládou, nebylo proto překvapením, že po válce směřoval svou loajalitu k vítězné straně, která se stala oficiální vládou Španělska. Klub se navíc prezentoval jako tradicionalistický, proto režim uvítal jeho postoj. Již dříve se kvůli tomu také madridští občané ve své fanouškovské příslušnosti nedělili podle lokálního umístění klubu, ale podle jeho hodnot, tedy tradicionalisté a monarchisté fandili Realu Madrid, liberálnější společnost a republikáni potom prosazovali Atlético de Madrid. Po roce 1946 se tak z hlediska režimu stal protežovaným klubem číslo jedna Real Madrid CF. Důležité je však zmínit, že to bylo čistě politické využívání ze strany režimu. Real Madrid sice pravděpodobně rád souhlasil s rolí režimního týmu, nijak ale režim pro své účely nezneužíval ani nevyužíval.

Real Madrid vzbuzoval nenávistné regionální vášně už od září 1943, kdy se jeho předsedou stal Santiago Bernábeu. Santiago Bernábeu totiž byl členem klubu už před občanskou válkou, v jejím průběhu ale utekl z republikánského Madridu přes francouzskou ambasádu, aby se připojil k povstalecké straně, v jejíž armádě se následně aktivně účastnil dobývání Katalánska.⁶⁵ To, že se stal prezidentem klubu právě on, bylo především Katalánci považováno za velkou provokaci. Po válce se projevoval jako přesvědčený frankista a vůbec se netajil svou antipatií ke Kataláncům. V jednom svém proslovu se dokonce ohradil proti tomu, že bývá často obviňován z nenávisti ke Katalánsku. Prý Katalánsko miluje a to i navzdory Kataláncům.⁶⁶

Real Madrid měl opravdu velice specifické postavení. Do čela fotbalové federace se ve volbách, které režim pravidelně ovlivňoval, za celou dobu frankismu dostalo šest osobností, přímo spojených s Realem Madrid. Je to přesně polovina všech předsedů fotbalové federace, kterých se tak za dobu frankismu vystříдалo dvanáct. I tato dominance Realu Madrid měla za následek, že finálové zápasy pohárové soutěže Copa

---

⁶⁵ Shaw, „Fútbol“, 199.

⁶⁶ Ibid., 44.

de su Excelencia el Generalísimo (před republikánským zřízením a po frankismu známé jako Copa de su Majestad el Rey) se hrály výhradně na stadionu Realu Madrid. V roce 1947 navíc Real Madrid postavil nový, na svou dobu přepychový stadion, původně nazvaný podle toho starého, tedy Estadio de Chamartín (podle čtvrti, ve které se oba nacházely). V roce 1955 byl přejmenován na počest ředitele klubu na Estadio Santiago Bernábeu. Ne vždy to sice Realu Madrid přineslo vítězství, jasnou výhodu to pro něj ale představovalo. Samotné pořádání finále výhradně v hlavním městě bylo zároveň dalším projevem a jasným důkazem centralistické politiky režimu. K této soutěži se také vztahuje jeden z nejvýznamnějších projevů problému politiky centralismu. V roce 1943 se měly v semifinále hraném systémem doma-venku utkat jako soupeři dva ze čtyř nejsilnějších týmů té doby, (spadaly sem Real Madrid, FC Barcelona, Atlético de Madrid a Athletic Bilbao, které si za celou dobu frankistického režimu rozdělily celých 60 ze 73 rozdaných trofejí) velcí rivalové – reprezentant režimu Real Madrid a tichý reprezentant opozice a regionalismu FC Barcelona. První zápas se odehrával na barcelonském stadionu Las Corts a ve velice vyhocené atmosféře plné nenávistných projevů na adresu madridského týmu a po několika sporných výrocích rozhodčích vyhrál domácí tým v poměru 3:0. Zápas měl dohru u disciplinární komise, která udělila barcelonskému klubu za nezvládnutou organizaci v té době velice vysokou pokutu v celkové výši 2 500 peset. V této atmosféře se měly oba týmy setkat o týden později na stadionu v Chamartínu, aby se v odvetě rozhodlo o postupujícím do finále soutěže. Atmosféra zápasu byla ještě nepřátelštější než první zápas v Barceloně. Policie musela být z obavy o bezpečnost v plné pohotovosti. Zápas se opět neobešel bez několika sporných výroků rozhodčích, nakonec však skončil neskutečným výsledkem 11:1 pro domácí tým, když čestný gól vstřelili hráči barcelonského týmu až v úplném závěru zápasu. V očích barcelonských fanoušků se samozřejmě stal zápas režimní demonstrací síly, když výsledek bezpochyby ovlivnil a zmanipuloval. Navíc se cítili ukřivdění i faktem, že Real Madrid dostal za nezvládnutou organizaci „pouze“ stejnou pokutu, tedy 2500 peset, přestože atmosféra byla objektivně o mnoho nebezpečnější.⁶⁷ Protože opět neexistují prázdné důkazy o ovlivnění zápasu, lze jen těžko vyvozovat jednoznačné závěry. Ještě těžší je však ve světle výkonů v týden starém zápase, dlouhodobé vyrovnanosti obou týmů a po přihlednutí k totalitnímu centralistickému státnímu zřízení přijmout takto jednoznačný výsledek za odraz výhradně sportovních a politikou

---

⁶⁷ Stanislav Hrabě (Deník Sport), v osobním rozhovoru s autorem, 24. srpna 2013.

nezatížených výkonů. Pokud byl však zápas ovlivněn režimem, stejně měl ve finále za výsledek „pouze“ vítězství nad barcelonským rivalem. Ve finále soutěže totiž Real Madrid v zápase hraném na Estadio de Chamartín podlehl dalšímu reprezentantovi regionalismu, týmu z druhého nejproblémovějšího regionu Španělska, Baskicka, Athleticu Bilbao.

Další, z hlediska Barcelonsko-Madridského, potažmo Katalánsko-režimního pohledu velkou krizi způsobil o deset let později spor o jednoho z nejlepších fotbalistů té doby, Alfreda Di Stéfana. Budoucí slavnou postavu dějin fotbalu ve Španělsku měly jako posilu vyhlídnuť oba kluby. Situace se ovšem vyvinula tak, že tento výborný argentinský hráč v roce 1953 působil v kolumbijském týmu Millonarios de Bogotá. Mezinárodní fotbalová organizace FIFA ale tento tým neuznávala. Barcelona proto zvolila jako alternativu vyjednávat s posledním uznávaným působištěm Di Stéfana, argentinským klubem z Buenos Aires, River Plata. Real Madrid vyjednával s kolumbijským klubem, a proto, když Alfredo Di Stéfano dorazil do Španělska, oba kluby si na hráče činily nároky a hráč, kterému bylo víceméně jedno, ve kterém z obou slavných klubů bude působit, nevěděl, do jakého města se má stěhovat. Tíha rozhodnutí padla na fotbalovou federaci Španělska, která měla situaci vyřešit. Ta byla z jedné strany tlačena režimem, který si i zde přál prosadit svou centralistickou politiku, z druhé strany potom organizací FIFA, která si stála za svým postojem k Millonarios de Bogotá. Federace nakonec vydala šalamounské rozhodnutí. Alfredo Di Stéfano měl ob sezonu střídat své působiště a hrát za jeden či druhý tým. První sezonu měl potom strávit v Madridu. Toto rozhodnutí vyvolalo vlnu nevole u barcelonských fanoušků, kteří se cítili v právu, protože na jejich straně stála FIFA. Na tuto nevoli a kritiku zareagoval ředitel FC Barcelona, Martí Carrero, svou rezignací. Po jeho rezignaci se však zástupci klubu rozhodli tuto variantu nepodpořit a prodat veškerá práva svému rivalovi Realu Madrid. Tuto „zradu“ si fanoušci barcelonského klubu vyložili jako zásah centrální vlády, obzvlášť potom proto, že FC Barcelona měla kvůli moci DND jako svého ředitele už od konce občanské války až do roku 1968 frankistu.⁶⁸ Ani vysvětlování ekonomického rázu nebylo pochopitelně fanouškům po chuti, vzhledem k tomu, že Barcelona byla po celou dobu od začátku frankismu ekonomicky silnější a zároveň měla větší fanouškovskou základnu. Díky vstupenkám měla zajištěný pravidelný finanční příjem. Rozhodnutí samozřejmě vzbudilo vlnu spekulací o zásazích vlády do sportu už

---

⁶⁸ Shaw, „Fútbol“, 207 – 215.

v průběhu jednání a podpisu smluv. Nenávist navíc ještě pravidelně neúmyslně podněcoval Di Stéfano svými výkony, kterými pomohl Realu Madrid k prvnímu mistrovskému titulu od počátku frankistického režimu, stejně jako postupným ustanovením Realu Madrid evropským hegemonem s pěti po sobě jdoucími tituly v Poháru mistrů Evropských zemí mezi lety 1956 a 1960. Jak ale potvrdil rok před svou smrtí, v roce 1977, dlouholetý předseda Realu Madrid, Santiago Bernábeu, z finančního hlediska režim svou politiku vůbec nepodpořil. „*To, co udělaly Francovy vlády je, že nás vytěžily a nikdy nám nedaly ani pět haléřů.*“⁶⁹

2.3.2 Regionalismus

Stejně jako sport fungoval jako nástroj a prostředek na podporu vládní politiky centralismu, stejně sloužil i jako prostředek, díky kterému mohli regionalisticky smýšlející lidé cítit lokální patriotickou hrdost. Dva nejvýznamnější regiony, kterých se to týkalo, byly Baskicko a Katalánsko. Katalánsko bylo ekonomickým motorem Španělska, a proto bylo i ambasadorem sportovního rozvoje. Baskicko potom bylo jedním z bohatších a vyspělejších regionů. Obě teritoria se dostala do nemilosti režimu mimo jiné i proto, že v občanské válce stála na straně republiky. Centrální režim zakázal používat v oficiálním styku jejich národní jazyky, stejně jako národní vlajky, baskickou Ikurriñu i katalánskou Senyeru. Oba regiony byly ostře hlídány a jakékoliv náznaky regionalismu byly okamžitě a tvrdě potlačovány. Přestože díky ekonomické vyspělosti regionů nemuseli Baskové ani Katalánci zažívat hlad a chudobu, jaká po válce zasáhla ostatní španělské regiony, museli se vzdát své kultury, která byla represemi postupně ničena a sport tak zůstal jako jediný nástroj, kterým mohli občané vyjádřit svou součinnost s regionem. V Baskicku postupně rostlo nacionalistické hnutí a sílila teroristická skupina ETA. Mnozí její představitelé byli spjatí s dvěma regionálními kluby, San Sebastianským Realem Sociedad a Athleticem Bilbao, které tak rychle získávaly pozici reprezentanta regionalisticko-nacionalistických myšlenek. V Katalánsku figurovaly dva významné kluby, oba z Barcelony – FC Barcelona a Real Club Deportivo Español. RCD Español byl považován za reprezentanta Španělů v Katalánsku, FC dlouhodobě plnil roli katalánského regionálního klubu. Jak uvádí Duncan Shaw:

---

⁶⁹ „Lo que han hecho los gobiernos de Franco es explotarnos y nunca nos han dado ni cinco céntimos.“ Alejandro Viuda-Serrano, „Santiago“, 43.

„Po válce, vzhledem k brutálním represím v Katalánsku, nabyla FC Barcelona naprosto zásadního politicko-sociálního významu. Zápasy na Les Corts a později na Camp Nou nabízely pro tisíce Katalánců pravidelnou tolerovanou možnost sejít se a hovořit svou zakazovanou rodnou řečí, zpívat tradiční zakázané písně jako ‚La Santa Espina‘ a ‚Els Segadors‘, vyjádřit svou politickou frustraci vysmíváním se Realu Madrid a od konce 60. let mávat zapovězenou národní vlajkou – senyerou.“⁷⁰

Režim totiž od konce 60. let začal víc tolerovat projevy regionalismu ve sportu jako v jediném odvětví. Zřejmě proto, aby se zde takto smýšlející lidé vybili a jejich aktivita zůstala pouze při fandění a nepřelévala se do běžného života.

FC Barcelona se na začátku frankismu snažila spoléhat na své odchovance a lokální hráče, protože tato politika nepřinášela přílišné úspěchy, ekonomicky nejsilnější fotbalový klub začal kupovat hráče z celého Španělska i z ciziny, aby tak vytvořil co nejsilnější kádr a mohl tak reprezentovat díky svým vynikajícím výsledkům. Významné bylo pro klub a jeho fanoušky například vítězství v souboji nabídek s Realem Madrid při snaze získat do svých služeb maďarského uprchlíka před komunistickým režimem, Ladislava Kubalu. Opačnou cestou se vydal Athletic Bilbao, který v roce 1919 rozhodl, že všichni hráči klubu musí být původem Baskové, čímž týmu zajistil pozici jasného reprezentanta Baskicka. Klub navíc zavedl systém výchovy mladých hráčů, a proto velice úspěšně výsledkově konkuroval ekonomicky silnějším soupeřům z Madridu a Barcelony. Fakticky se díky této své politice stal Athletic Bilbao velice oblíbeným týmem po celém Španělsku. Týmem, kterému všichni fandili, zejména v soubojích s režimním Realem Madrid nebo nejbohatší FC Barcelonou.

V posledním roce diktátorova života už FC Barcelona otevřeně působila jako reprezentant regionalismu, a přestože nikdy žádný její činovník oficiálně neřekl, že má těžší pozici kvůli své regionalistické podpoře, často mluvili o tom, že režimu nejsou po chuti pro to, „co reprezentují“.⁷¹

Celá kapitola o regionalismu a centralismu rozebírá postoj režimu a jeho větší benevolenci na sportovním poli. Faktem zůstává, že dodnes jsou regionální tendence ve Španělském království velice silné a téma je poměrně citlivé. I ve sportu se tento regionalismus značně projevuje. Režim, jak vidno, využíval sportu k potvrzení

---

⁷⁰ Shaw, „Fútbol“, 63.

dominance centralismu, hlavně ale k potupení regionálních tendencí. Ty mohly být díky sportu plnohodnotně prožívány, proto lze říct, že byl pro režim sport v tomto ohledu ambivalentní. Jak již bylo konstatováno výše, Santiago Bernábeu objasnil, že se režim od finanční podpory své politiky ve sportu držel stranou, výjimkou byla materiální podpora s armádou krátkodobě spojeného Atlética de Aviación.

---

⁷¹ „Lo que representamos“

3. Zahraniční politika

Už v průběhu občanské války, v roce 1938, zneuznal Mezinárodní olympijský výbor republikánskou vládu a postoupil zastoupení regionu povstalecké vládě. Fakticky se tak stal prvním neutrálním mezinárodním společenstvím, které uznalo budoucí frankistický režim. To sice režimu pomohlo získat si jakousi legitimitu, i přesto se z mezinárodního hlediska nacházel ve velice složité situaci. Na začátku občanské války se jako fašizující až fašistický režim velice sblížil s podobnými režimy v Itálii a Německu, a ačkoli ve druhé světové válce zachoval neutralitu, byl vítěznými státy považován za potenciální hrozbu Německo-Italského typu. Přestože se režim snažil rychle zbavit všech fašistických symbolů, které by ho s poraženými státy spojovaly, dostal se do izolace, ze které se vyprostil až v polovině padesátých let. V roce 1955 bylo poté Španělsko přijato do OSN.

První pokusy o prolomení izolace podnikal režim prostřednictvím fotbalu. Real Madrid se po celá 40. léta snažil nalákat do Španělska týmy na přátelská utkání. Jiným sportem ani příliš lákat nemohl – i z důvodů, které jsou popsány v první kapitole o tělovýchově, bylo Španělsko sportovně spíše státem druhého sledu. V celé délce trvání režimu se španělští sportovci účastnili šesti olympiád, ze kterých získali pouhých pět medailí – jedinou zlatou, dvě stříbra a dva bronzů.⁷² V ostatních sportech byly úspěchy spíše nárazové, a proto se režim upnul, stejně jako v ostatních sférách sportu, primárně na fotbal. Umožnilo mu to právě až otevření režimu zahraničí na začátku 60. let.⁷³

Ještě předtím se mohl režim radovat ze čtvrtého místa na fotbalovém mistrovství světa v Brazílii v roce 1950, které se stalo prvním výraznějším úspěchem sportovců frankistického Španělska. V cestě za čtvrtým místem navíc Španělé porazili 1:0 reprezentanty Anglie. Tohoto vítězství využila frankistická propaganda jak v domácí, tak v zahraniční politice, kdy veřejně prezentovala své nadšení z vítězství a politicky ho přirovnala k odvetě za rozpory ohledně Gibraltaru. Vynikající výkon hráčů navíc pomohl k diplomatickému vyjednávání s jihoamerickými státy, které pomohly následně zvolit do výkonného výboru organizace FIFA Armanda Muñoz Caleru. Tím zesílil vliv

---

⁷² Fusi, Delgado, Juliá, Malefakis, Payne, „Franquismo“, 191.

⁷³ Carrizosa, „El deporte“, 99.

Španělska ve fotbalovém a celkově sportovním hnutí v západní Evropě, který se postupně díky politické aktivitě Calery promítal i do vládních vztahů.⁷⁴

V roce 1951 vyslalo Španělsko do světa poselství své zarputilé protikomunistické politiky, která mimo jiné pomohla ke sblížení se západními, protikomunistickými velmocemi. Do Španělska přijel tým složený maďarským slavným fotbalistou s československými kořeny, Ladislavem Kubalou, a československým trenérem Ferdinandem Daučíkem. Tým byl označován jménem Hungria, tedy Maďarsko, a od začátku byl prezentován jako tým uprchlíků před „rudým terorem“. Všechny exhibiční zápasy tak byly pojaty jako manifestace nesouhlasu s komunismem. Po skončení tour navíc režim nabídl Kubalovi politický statut uprchlíka a španělské občanství. Ladislav Kubala skončil v klubu FC Barcelona, stejně jako trenér Daučík, který katalánské mužstvo trénoval.⁷⁵ Maďarská fotbalová federace samozřejmě zcela kardinálně nesouhlasila s Kubalovým zapojením do španělské ligy i reprezentace a u mezinárodní fotbalové asociace po dva, respektive pět let oboje blokovala. Španělská fotbalová federace byla naopak pod velkým tlakem režimu, aby Kubalovi umožnila hrát a on se tak s definitivní platností mohl stát symbolem protikomunistické politiky. V rámci propagandy potom režimní kinematografie natočila o Ladislavovi Kubalovi v roce 1954 film s názvem „Los ases buscan la paz“⁷⁶.

Příklad Ladislava Kubaly se samozřejmě ve sportovním světě rozšířil a zanedlouho jeho příkladu následovala další maďarská skupina, která se snažila opustit komunistickou vlast. Tentokrát zaválo do Španělska na exhibiční turné armádní tým Honvéd v roce 1956. Při jejich příjezdu proběhla okupace Maďarska sovětskými vojsky, a tým se tak rozhodl ve Španělsku zůstat. Jeho oficiální postoj byl dobře známý, proto mohl být při zápase 22. listopadu 1956 v Bilbau režimem demonstrován nesouhlas s okupací Maďarska, mohla být uspořádána minuta ticha za Budapešť a celý zápas se mohl odehrát jako politický ceremoniál. Celý scénář se opakoval o týden později v Madridu.⁷⁷ Režim pověřil Delegación Nacional de Deportes a fotbalovou federaci, aby vyvinula maximální snahu a umožnila hráčům okamžitě se zapojit do ligy i španělského národního týmu. Nejvýznamnější hráči, kteří s týmem Honvéd do Španělska přijeli, byli Ferenc Puskas, který své uplatnění našel v Realu Madrid a

---

⁷⁴ Shaw, „Fútbol“, 165.

⁷⁵ Ibid., 153.

⁷⁶ Esa hledají klid

Sandor Kocsis a Zoltan Czibor, kteří podepsali smlouvy s FC Barcelona. Tlak režimu a fotbalové federace na mezinárodní fotbalovou asociaci byl enormní, Španělsko se totiž snažilo dokázat, že jejich režim je o mnoho mírumilovnější a lepší než komunistické režimy střední a východní Evropy. Zřejmě i proto museli hráči vyčkat jenom jeden rok, než se mohli zapojit do fotbalového kolotoče naplno, přestože pro ně maďarská vláda a fotbalová federace žádala doživotní mezinárodní zákaz činnosti. Všichni hráči Honvédu byli frankistickou vládou velice umně prezentováni jako oběti komunistické zvěle, kteří si do frankistického Španělska přijeli vybojovat svobodu, a proto si ji teď po zásluze užívají plnými doušky. Španělský olympijský výbor navíc rozhodl stáhnout reprezentaci z Olympijských her v Melbourne jako protest proti sovětské okupaci Maďarska. Vzhledem k tomu, že ale v týmu nebyl nikdo, od koho by se očekával zisk medaile a režim potřeboval šetřit, když stále ještě plně nedohnal ekonomické ztráty vzniklé občanskou válkou a následnou izolací, bylo toto gesto pro Španělsko velice výhodné. Maďarští sportovci nebyli jediní, kdo utíkal do Španělska ze zemí východního bloku. Na druhou stranu už nikdo nebyl politicky tolik využíván, jako výše zmínění jedinci, i když ani je režim neopomíjel. Nejvýznamnějším z nich byl Jugoslávec Ljubisa Brocic, který později ve Španělsku trénoval stejně jako Ferdinand Daučík FC Barcelonu.

V dalších letech se režim snažil ukázat svou kvalitu a dosáhnout mezinárodního uznání, když několikrát na svém území organizoval důležité sportovní události. Nejvýznamnější byly Středomořské hry v Barceloně roku 1955,⁷⁷ finále fotbalového Mistrovství Evropy v roce 1964, zasedání Mezinárodního olympijského výboru v roce 1965, při kterém podali kandidaturu na pořádání Olympijských her v roce 1972 v Madridu, či úspěšná kandidatura v roce 1966 na pořadatelství fotbalového mistrovství světa v roce 1982.⁷⁹

Velmi významnou službu udělal režimu svými výkony a výsledky Real Madrid. Díky vítězství v prvních pěti ročnících Poháru mistrů evropských zemí zlepšoval pohled na celé Španělsko, včetně režimu. Protože však titulů dosáhl především za pomoci zahraničních hráčů, zakázalo vedení ligy podepisování smluv s cizinci a ti tak byli vyloučeni ze Španělské ligy od roku 1962 až do roku 1973. Cíl byl především zlepšit kvalitu fotbalové reprezentace. Čistě španělský Real Madrid znovu získal Pohár mistrů

---

⁷⁷ Ibid., 154.

⁷⁸ Martí et al., „Atletas“, 231.

⁷⁹ Sanjurjo, „Deporte“, 168.

evropských zemí až v roce 1966. I do té doby však byla jeho sláva zjevná, a proto ho režim využíval ke zlepšování kontaktů s ostatními zeměmi. Ostatně Real Madrid byl pyšný na to, že zlepšuje mezinárodní obraz Španělska. Ne kvůli režimu, ale kvůli podstatě této role jako takové a velice pravděpodobně by na to byl hrdý pod jakoukoliv vládou.⁸⁰ Pro definitivní prolomení izolace byl Real Madrid režimem využitý v roce 1959. Americký prezident Dwight Eisenhower plánoval svou diplomatickou cestu do Evropy. Francův režim považoval za velice výhodné, aby se na své cestě zastavil i v Madridu a oficiálně tak dal najevo, že ho nepovažuje za jiný než ostatní západoevropské režimy. Proto byl madridský celek vyslán na přátelské zápasy do New Yorku, a to i přesto, že tam nebyl žádný kvalitní soupeř. Mise nakonec měla úspěch a prezident Eisenhower do své diplomatické cesty Madrid zařadil.⁸¹ V roce 1961 se Španělsko začalo snažit o větší sepetí s Evropskými společenstvími, proto byl vyslán do sídla Rady Evropy ve Štrasburku tehdejší ministr zahraničních věcí Fernando María Castiella. V rámci pověsti Realu Madrid v Evropě tak byl sjednán přátelský zápas s týmem ze Štrasburku. Jasně a jednoznačné politické využití daného demonstroval při svém projevu před Radou Evropy Castiella, když řekl, že *„je to čest, že jsme byli pozváni hrát v hlavním městě Evropy, protože to dokazuje, že i tato Rada, kde Španělsko není zastoupeno, nás vnímá jako Evropany“*.⁸²

Přestože v ostatních sportech byly úspěchy spíš výjimečné, pokud se vyskytly, režim se k nim rád hlásil. Proto celý svět věděl, že Manolo Santana, dvojnásobný vítěz Rolland Garros a vítěz Wimbledonu, je prototyp ideálního Španěla. Podobně režim označil překvapivého olympijského vítěze, lyžaře Paca (Francisca Fernándeze) Ochou, vítěze Tour de France Federica Martina Bahamondese, při leteckém neštěstí zahynuvšího nadějného gymnastu Joaquima Blumeho či veleúspěšného motocyklistu a třináctinásobného mistra světa Angela Nietu.

O tom, že režim působil oficiálně protikomunisticky, jsem se zmiňoval v souvislosti s maďarskou krizí z roku 1956. Nedlouho po ní došlo k dalšímu jasnému příkladu, který dokazuje tuto politiku. V roce 1960 se Španělsko účastnilo kvalifikace Mistrovství Evropy ve fotbale. Na finálový turnaj postupovaly pouze čtyři týmy. Kvalifikace se hrála systémem doma-venku a ve čtvrtfinálové se měl se Španělskem utkat Svaz

---

⁸⁰ Shaw, „Fútbol“, 58.

⁸¹ Ibid., 177.

⁸² Ibid., 176.

sovětských socialistických republik. Diktátor Franco ovšem odmítl, aby Španělsko v SSSR nastoupilo a z turnaje odstoupilo. Jedno z odůvodnění bylo i to, že v sovětských zajateckých táborech byli ještě stále drženi členové tzv. modré divize, která se na straně nacistického Německa v druhé světové válce účastnila útoku na SSSR.⁸³ Režim tím dal zcela jasně najevo, že jeho kontrola nad sportem je absolutní, i proto, jak velké bylo odstoupení národního týmu pro španělskou společnost zklamání. Přestože režim očekával pozitivní reakci, jaké se mu za odpor proti komunismu dostalo po roce 1956, důsledky tohoto rozhodnutí byly naprosto opačné. Svět jednoznačně odsoudil, že je sport používán jako politický nástroj.

Stejná situace nastala u ne tolik významného basketbalového zápasu Realu Madrid v Rize v roce 1958. V roce 1960 sice dohodli utkání na mezinárodní půdě, v Praze a v Paříži, přesto vztah mezi sportovními organizacemi frankistického Španělska a komunistického Sovětského svazu zůstával stále velice napjatý. V roce 1962 se musela pro finále Evropské soutěže proti Dinamu Tbilisi opět domlouvat neutrální půda, finále se nakonec hrálo v Mnichově. Proto bylo velice překvapivé, když v roce 1963 Raimundo Saporta, po Santiagovi Bernábeu druhý nejvyšší činník Realu Madrid, v němž vedl jeho basketbalovou sekci a staral se o finanční stránku klubu, blízký přítel Juana Antonia Samaranche a významná osobnost ve světě basketbalu, který měl ale i významnou funkci při vyjednávání o Di Stéfanovi či Puskasovi, vyjednal, aby v roce 1963 směl jet Real Madrid jako první tým od nastolení diktatury do Sovětského svazu na zápas finále basketbalové obdoby Poháru mistrů evropských zemí.⁸⁴ Po složitých jednáních se mu podařilo přesvědčit nejen madridskou vládu, ale pomocí tlaku i tu moskevskou, která se rozhodla Madridu vracet jeho předchozí postoj. Vše se však nakonec sladilo a madridský Real tak mohl cestovat, přestože mu bylo dovoleno vycestovat pouze v počtu 20 hráčů, 3 vedoucí týmu a 2 speciálně vybraných novinářů. Španělskou společnost informovaly noviny o dobrotě režimu, protože ten je ochoten iniciovat navazování kontaktů i se SSSR, nesvobodným a nepřátelským státem. O předchozích zákazech výjezdů ze strany frankistické vlády samozřejmě nemluví.⁸⁵ Delegace v čele se Saportou navíc dostala od Franca jasný úkol, a to připravit o stavu v SSSR detailní zprávu, kterou měli po návratu předložit. Režim tak získal pětistránkový dokument, který detailně rozebíral sovětské vzdělání, vojenskou službu,

---

⁸³ Ibid., 168.

⁸⁴ Sanjurjo, „Jugando contra el enemigo“, 113.

cenu základních produktů, platy, daně, způsob bydlení, bankovní systém nebo aspekty víry.⁸⁶ Přestože Real Madrid svůj zápas prohrál, samotné konání zápasu dokázalo vrhnout na režim pohled jako na vládu, která se učí ze svých chyb a je přístupná rozumné mezinárodní politice.

Definitivním potvrzením navázání vztahů frankistického Španělska a SSSR přišlo s fotbalovým mistrovstvím Evropy v roce 1964. Španělsko i SSSR postoupili do finálové fáze, která se měla odehrát ve Španělsku – v Barceloně a Madridu. Režim souhlasil, aby přijela sovětská reprezentace. Výkony obou týmu je navíc svedly ve finálovém zápase, který se měl odehrát na stadionu Santiago Bernábeu před 125 000 diváckou kulisou. Přestože celý svět očekával velice nepřátelské přijetí sovětských hráčů, celý stadion se za přítomnosti Francisca Franca choval velice vřele a sportovně a to včetně poslechu sovětské hymny či potlesku za hezké fotbalové momenty soupeřova týmu. Přímý televizní přenos do zahraničí potom zajistil, že celý svět viděl obrázky mírumilovného a přívětivého, kulturně a emocionálně vyspělého Španělska. Vítězství domácího týmu v poměru 2:1 a zisk titulu mistrů Evropy byly vítaným zpestřením již tak velice úspěšné organizace finálového turnaje. V televizi potom generál Franco výstižně shrnul zahraničně-politický přínos celého dění:

„Jsem nadšený z vítězství a z chování publika, které bez přestání podporovalo entusiasticky španělský tým, aniž by se přitom přestalo chovat korektně k zahraničnímu týmu, stejně jako při poslouchání sovětské hymny. Pro mne osobně nemohl být dav, který zaplnil stadion Bernábeu, milejší svými opakovanými ovacemi. Naše jednota a patriotismus byly naprosto evidentní pro miliony a miliony lidí, kteří u televize zhlédli tento ohromný zápas v mnoha zemích světa. Jsem si jistý, že tým SSSR, jeho činovníci a doprovod si odvezou ze Španělska excelentní dojem a budou si pamatovat sportovnost našeho týmu a našich diváků, kteří byli přítomní na stadionu.“⁸⁷

---

⁸⁵ Ibid., 119.

⁸⁶ Ibid., 120.

⁸⁷ „Estoy contento de la victoria y del comportamiento del público, que constantemente alentó al equipo español demostrando su entusiasmo sin dejar de mostrarse correcto con el equipo extranjero, y mismo al escuchar el himno soviético. Conmigo, la enorme concurrencia que acudió al Estadio Bernábeu no pude estar más cariñosa noc sus repetidas ovaciones. Nuestra unidad y patriotismo se puso en evidencia ante millones y millones de personas que por la televisión veían el grandioso partido en muchos países del mundo. Estoy seguro que el equipo de la U.R.S.S., los directivos y acompañantes, se llevarán de España una excelente impresión y recordarán la deportividad de nuestro equipo y de nuestros espectadores que acudimos al estadio“. Ibid., 123.

Role ženy ve frankismu byla popsána už v první kapitole. Není proto divu, že fakticky žádná sportovkyně neslavila významné úspěchy. Slávu v zahraničí ale pravidelně jezdily dělat skupiny Coros y Danzas (Zpěvy a Tance) od Sección Feminina, které propagovaly kulturu Španělska a ve své domovině v stejných disciplínách soutěžily.⁸⁸

Zahraněčně-politické využití sportu se týkalo především období izolace po druhé světové válce, ze které se Španělsko snažilo vyvázat a sportovní úspěchy a sláva tak měly sloužit jako odrazový můstek. Po ukončení izolace potom sloužily k zlepšování vztahů v co nejširším spektru. Týkalo se to ale především států, ke kterým režim necítil odpor. Států východního bloku naopak režim prostřednictvím sportu dával jasně najevo svou odtažitost a své nepřátelství. Nakonec však díky sportu i s nimi vztahy navázal, přestože vlastně jenom takové, které měly sloužit k bližšímu poznání nepřítele.

---

⁸⁸ Martí et al., „Atletas“, 267.

Závěr

Politické cíle, které režim sledoval, se ve sportu projeví poměrně výrazně. Patrně nejvýznamnější byla snaha režimu o vytvoření co nejstabilnějšího vzdělávacího aparátu k zajištění legitimacy režimu do budoucna a vytvoření španělské společnosti, která by byla jednotná výchovou a centrálně vedená, aby tak nedošlo k opakování chyb, které Španělsko ještě před nástupem režimu spáchalo. Indoktrinační politiky nebyla ušetřena ani tělovýchova, která naopak byla fakticky politicky pohlcena a více než na výchovu v pohybových aktivitách se soustředila na výchovu k ideálům v sociálně-politické sféře. Tato politika zároveň způsobila nižší kvalitu vrcholových sportovců, kterou se snažil napravit až zákon z roku 1961 delegáta DND Eloly-Olasa. Režim tak zjevně upřednostnil politické cíle tělovýchovy před těmi sportovními. Z ekonomického hlediska režim dlouhodobě prosazoval myšlenku co největšího využití za co nejméně peněz, takže investice do sportu byly spíše sporadické a zvyšovaly se až s tzv. ekonomickým zázrakem, který s sebou přinesl dostatečné příjmy pro rozvoj sportovního zázemí. Jinak byl ale sport odkázán téměř výhradně sám na sebe a největší vládní dotace dostával prostřednictvím zisků ze sportovní loterie, které mu byly poskytovány.

V domácí politice režim především spoléhal na propagandu, která měla využívat popularity sportu k politickým účelům. V tomto ohledu velice pomohla režimu ekonomická situace. Španělsko během několika let prodělalo velice výrazný ekonomický boom, který mimo jiné přinesl do Španělska rozšíření televize, která se tam mohla stát hlavním nástrojem propagandy. Navíc výrazně přispěla k rozšíření oblíbenosti sportů, především fotbalu, čehož režim využil k ještě většímu rozšíření této oblíbenosti. Podařilo se mu tak vytvořit politicky naprosto pasivní společnost, která místo politiky řešila problémy spojené s fotbalem. I ostatní sporty, byť nikdy nedosahovaly masovosti a významu fotbalu, byly režimem používány k zastření politiky a jejímu odsunutí na pomyslném žebříčku významu pro společnost do nižších pater až za sportovní události. Ačkoliv režim absolutně nestál za úspěchy sportovců, jako byl Santana, vítězů cyklistické Tour de France či Vuelty nebo mezinárodně veleúspěšných basketbalistů a fotbalistů Realu Madrid, vždy jich dokázal propagandisticky využít, ať už k umlčení začínajících nespokojených hlasů, či k nalákání další mládeže k tělovýchově, tedy

indoktrinaci za pomoci propracované propagandy.⁸⁹ Zapomenout nesmíme ani na pravidelné sportovní dny 30. 4. a 1. 5., které byly potenciálně politicky nestabilní. Sportovní dny měly občany odlákat a udržet je, jak již bylo zmíněno, pasivní.

I centralistická politika režimu byla sportem propagována. Ať už se to týkalo organizace významných zápasů v Madridu, které tak zároveň zvýhodňovalo madridské týmy, nebo prostě pouze dvojí metr v posuzování přístupu ke klubům z hlavního města a klubům z regionů, které měly lokálně-nacionalistické tendence. Přestože neexistují přesvědčivé důkazy, je velice pravděpodobné, že režim i zasahoval do výsledků, aby vítězily týmy, které měly k režimu blíže. Příkladem je třeba semifinále turnajové soutěže Copa de Generalissimo z roku 1943, kdy velmi silný tým FC Barcelony podlehl Realu Madrid málo viděným drtivým způsobem 11:1, po němž se spekulace o ovlivnění zápasu ze strany režimu jenom valily. Obdobný příklad je vliv režimu na sportovní federaci, aby protežovala centrální klub Real Madrid při sporu o jednoho z nejlepších fotbalistů planety té doby, Alberta Di Stéfana.

Z hlediska zahraniční politiky potom režim ukázal především fakt, že se cítil velice nepříjemně v politické a ekonomické izolaci, která ho v prvních jeho letech zasáhla. Úspěchů svých sportovců se snažil využívat k zlepšení obrazu o sobě samotném a navázat tak kontakty. Jako hlavní nástroj využíval veleúspěšný klub Real Madrid CF, který díky svým přátelským zápasům mnohdy utvářel ideální pozici pro začátky vyjednávání na politickém poli, jak to režim předvedl v případě Evropských společenství nebo amerického prezidenta Dwighta Eisenhowera. Svou politiku režim předvedl i v případě sportovních zápasů s týmy Sovětského svazu, když na přímý popud a zásah generalissima Franca nejprve do roku 1963 odmítal návštěvu týmů v SSSR, následně ve jménu politiky otevírání se světu a navazování lepších kontaktů nastolil se Sovětským svazem normální sportovní vztahy a návštěvy ještě využíval k sondování stavu a vnitřní politiky SSSR. I díky fanouškovské kázni ve finále Mistrovství Evropy ve fotbale 1964 a televiznímu přenosu mohl potom režim s radostí sledovat postupné zlepšení obrazu stále totalitního Španělska v zahraničí.

Veškerá politika, která sport zasahovala, jasně a zřetelně definuje celkovou politiku režimu, protože nijak nevybočovala ze svých standardů. Ať už se to týká přístupu ke

---

⁸⁹ Ibid., 248.

sportovním klubům, sportovní propagandy v domácí či zahraniční politice, sport nikdy neznamenal výjimku v chování frankistického Španělska.

Summary

One of the main political intentions of the regime was to form a homogeneous society, formed by unified culture, education, with universally shared goals and political thinking. To achieve this, Franco's government aimed to indoctrinate all youth in the education system and later through afterschool programs such as physical education, which was meant to be another form of indoctrination. Until the Elola-Olaso law from 1961, which started better sport education, the regime obviously preferred political education to sport quality. Even when sport was a strong medium of ideological indoctrination, Franco's government tried to avoid big investment into sport facilities. Sport thus remained inaccessible to many.

On the other hand, sport was really favoured as a passive activity, especially after the economic boom when access to television spread all over the country. Through sports, especially the favoured sport in Spain – football, citizens were exposed to state policy of social political passivity. The ministry of Information and Tourism, which was in charge of propaganda, tried to plan sport events and broadcasts on days that were politically controversial such as May 1st or April 30th, for example. Apart from political passivity, the regime tried to make people feel proud of Spain under Franco's regime by pointing out every single success of Spanish athletes, for example Manolo Santana's Wimbledon victory.

Franco's regime was openly a centralist government, which tried to enforce policy of centralism by supporting clubs from Madrid and by orientation of main sport events in this capital. This policy was also meant to weaken regions with strong history and strong cultural particularities, mainly Catalonia and the Basque country. Even though our evidence is not conclusive, we might speculate, that famous 11:1 victory of Real Madrid over FC Barcelona in semi-finals of Copa de Generallissimo in 1943 or well-known transfer of one of the best football players ever Alfredo Di Stéfano in 1953 is a perfect example of centralism reflected in sports. People from these persecuted regions, on the other hand, were using football and sport in general to empathize their regional identity and to protest silently against the policy of centralism.

Alongside its internal policies, the regime was trying to enforce its position in foreign policy as well. In the first years after WWII, the regime tried to break through from the

international isolation. The most important instrument was relatively the most successful Spanish football team Real Madrid. Its friendly matches with foreign teams were used for political purposes as in the cases of American president Dwight Eisenhower or the negotiations with European Communities. Secondly, the regime tried to impress the West European states and the United States by showing its hostility to the communist world. For example during the occupation of Hungary in 1956, by accepting athletes from those countries, by not participating in the Olympic games in Melbourne (1956) as protest against the occupation, or by refusing to travel to Soviet Union to play football match in 1960. After international denouncement of this policy, which didn't agree that politics is officially reflected in generally non-political sport, Franco's regime showed its capacity to organize such events and give up official hostility during the final of European football championship in 1964 against the USSR.

To sum up, Spanish sports during Franco's rule reflected the official state policy completely and without exception. The regime used sport purely to enforce its ideological issues. Sport was not a tool to be forged and supported financially, rather it was used as a tool of social control available to the totalitarian government.

Použitá literatura

Kněžní zdroje

- Teresa Gonzáles Aja ed., *Sport y autoritarismos: la utilización del deporte por el comunismo y el fascismo* (Madrid: Alianza Editorial, 2002) 169 – 202.
- Andrée Bachoudová, *Franco aneb úspěch obyčejného člověka* (Praha: Themis, 2000).
- Marie-Aline Barrachina, *Propagande et culture dans l'Espagne franquiste: 1936-1945* (Grenoble: Ellug - Université Stendhal, 1998).
- Fernando García de Cortázar, *El franquismo 1936 – 1975* (Madrid: Grupo Anaya, 2009).
- Petr Drulák a kol., *Jak zkoumat politiku* (Praha: Portál, 2008).
- Sheelagh Ellwood, *Franco, člověk, voják, diktátor* (Brno: Bonus Memorabilia, 1999).
- Juan Pablo Fusi, José Luis García Delgado, Santos Juliá, Edward Malefakis, Stanley G. Payne, *Franquismo, el juicio de la historia* (Ediciones Temas de Hoy: Madrid, 2000).
- Xavier Pujadas Martí et al., *Atletas y ciudadanos: historia social del deporte en España (1870 – 2010)* (Madrid: Alianza Editorial, 2011) 205 – 353.
- Enrique Moradiellos, *La España de Franco (1939 – 1975), Política y sociedad* (Madrid: Editorial Síntesis, 2003).
- Paul Preston, *Franco* (Praha: Jiří Buchal – BB art, 2001).
- Duncan Shaw, *Fútbol y franquismo* (Madrid, Alianza Editorial, 1987).
- Ramón Ramos Torres, *¡Que vienen los rusos!: España renuncia a la Eurocopa 1960 por decisión de Franco* (Granada: Comares, 2012).

- Casa de Velázquez, *L'histoire culturelle en France et en Espagne* (Madrid: Casa de Velázquez, 2008).

Odborné články

- Juan Carlos Manrique Arribas, „Actividad física y juventud en el franquismo (1937 – 1961)“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* (v tisku), <http://cdeporte.rediris.es/revista/inpress/artactividad494.pdf> (staženo 20. 3. 2014).
- Juan Carlos Manrique Arribas, „La Educación Física femenina y el ideal de mujer en la etapa franquista“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* 3, č. 10 (červenec 2003): 88 – 100, <http://cdeporte.rediris.es/revista/revista10/artmujer.html> (staženo 20. 11. 2013).
- Juan Carlos Manrique Arribas, Luis Torrego Egido, Victor López Pastor, Roberto Monjas Aguado, „Factores que determinaron una educación física y deportiva de género durante el franquismo“ *APUNTS Educación Física y Deportes*, č. 98 (4. čtvrtletí 2009): 5 – 14, <http://www.revista-apunts.com/es/hemeroteca?article=1388> (staženo 20. 11. 2013).
- Manuel Vizquete Carrizosa, „El deporte escolar del franquismo. Los juegos escolares nacionales“ *ATHLOS. Revista Internacional de Ciencias Sociales de la Actividad Física, el Juego y el Deporte* 4, č. 4 (červen 2013): 95 – 113, http://museodeljuego.org/wp-content/uploads/Athlos4_Art04.pdf (staženo 10. 12. 2013).
- Alfredo Rodríguez Gómez, Jorge Fernández y Vázquez, „La imagen de España a través del deporte y su protocolo“ *Revista Digital de Educación Física* 3, č. 15 (březen – duben 2012) http://emasf.webcindario.com/LA_IMAGEN_DEL_DEPORTE_ESPANOL.pdf (staženo 23. 11. 2013).
- Francisco Lagardera Otero, „Notas para una historia social del deporte en España“ *Historia de la educación: Revista interuniversitaria* 14 – 15, (1995 – 96): 151 – 172, <http://www.fundaciondialnet.es> (staženo 20. 11. 2013).

- Helena Herrero, „Por la educación hacia la revolución“: La contribución de la Educación Física a la construcción del imaginario social del franquismo“ *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* 2, č. 4 (2002): 21-36, <http://cdeporte.rediris.es/revista/revista4/artfran.htm> (staženo 25. 11. 2013).
- María Luisa Zagalaz Sánchez, „La educación física femenina durante el franquismo – La Sección Femenina“ *APUNTS Educación Física y Deportes*, č. 65 (2001): 6 – 16, <http://www.fundaciondialnet.es> (staženo 20. 11. 2013).
- Juan Antonio Simón – Sanjurjo, „Deporte y Política Exterior durante el Franquismo: El Papel del Ministerio de Asuntos Exteriores de España Siguiendo el Movimiento Internacional de Boicot a Sudáfrica Durante los JJOO de México“ *Ágora para la EF y el Deporte* 15, č. 3 (září – prosinec 2013): 165 – 179, http://www.academia.edu/5730272/SPORT_AND_FOREIGN_POLICY_DURING_THE_FRANCOISM_THE_ROLE_OF_THE_SPANISH_FOREIGN_OFFICE_MONITORING_THE_MOVEMENT_TO_BOYCOTT_SOUTH_AFRICA_DURING_THE_MEXICO_OLYMPIC_GAMES (staženo 25. 11. 2013)
- Juan Antonio Simón – Sanjurjo, „Jugando contra el enemigo: Raimundo Saporta y el primar viaje del equipo de baloncesto del Real Madrid CF a la Unión Soviética“ *International Journal of Sport Science* 8, č. 28 (duben 2012): 109 – 126, <http://www.cafyd.com/REVISTA/ojs/index.php/ricyde/article/view/474/270> (staženo 23. 11. 2013).
- Alejandro Viuda – Serrano, „Santiago Bernábeu y el Real Madrid: Un Análisis histórico del mito del fútbol. Política y deporte en la España franquista“ *AGON International Journal of Sport Science* 3, č. 1 (2013): 33 – 47, http://agonjournal.com/wp-content/uploads/2013/05/7_Viuda_Serrano_3_1_AGON_33_471.pdf (staženo 20. 11. 2013).

Internetové zdroje

- „Juan Carlos Manrique Arribas, sportovní ženská aktivita ve frankismu během školních šampionátů“, Oficiální stránka online tělovýchovného vzdělávání Alto

Rendimiento, <http://www.altorendimiento.com/congresos/varios/912-la-actividad-deportiva-femenina-durante-el-franquismo-y-sus-campeonatos-escolares> (staženo 20. 11. 2013).

- „Antonio Rivero Herraiz, Deporte y sociedad durante el franquismo“ Internetová stránka „Muzea hry“, <http://museodeljuego.org/historia/edad-contempor%C3%A1nea/j-d-siglo-xx/deporte-y-sociedad-durante-el-franquismo/> (staženo 25. 11. 2013).
- „Rosa Bielsa Hierro, Manuel Vizquete Carrizosa, Historia de la Organización Deportiva Española de 1943 – 1975“, Oficiální stránka portálu Ciencias de la actividad física y deporte, <http://www.cafyd.com/HistDeporte/htm/pdf/2-5.pdf> (staženo 23. 11. 2013).

Ostatní

- Stanislav Hrabě (Deník Sport), v osobním rozhovoru s autorem, 24. srpna 2013.
- Manuel Titos Martínez (Universidad de Granada), v osobním rozhovoru s autorem, 11. listopadu 2013.